

LETO XXXVI / ŠTEVILKA 4, APRIL 2004 / POŠTNINA PLAČANA PRI POŠTI 2380 SLOVENJ GRADEC / CENA 500 TOLARJEV

**GOZDNO
GOSPODARSTVO
SLOVENJ GRADEC**

**PAHERNIKOVA
SMREKA**

JE SIMBOL ZDRAVIH
RODOVITNIH, GOZDNIH TAL

PREMER 133,1 cm

VIŠINA 48,2 m

VOLUMEN 21,18 m³

U V O D N I K

LISTNICA UREDNIŠTVA

V mesecu marcu smo se sestali člani uredniškega odbora skupaj z najožjimi sodelavci in ocenili delo v lanskem letu ter se dogovorili, kako bomo snovali Viharnik letos. Odzive bralcev smo strnili v zaključek, da vsebinske zasnove ne bi kazalo spreminjati, bilo pa bi želeno, da bi vzpostavili ravnovesje po številu prispevkov iz posameznih območij Koroške. Zapostavljeni se počutijo predvsem bralci iz Mežiške doline. Vsebine iz tega območja bi lahko zapolnili z rubriko »Vesti iz naših krajev«, predvsem pa vabimo pisce iz tega območja, da se opogumijo in nam pošljejo prispevke, ki bi prinašali vesti iz njihovih okolij. Nekateri bralci izražajo želeeje po več razvedrilnih prispevkih kot so šale, anekdote, karikature. To bi lahko uresničili z dodatnim številom strani, z barvnim vložkom, ki ga načrtujemo že nekaj časa. O tem so člani uredniškega odbora razmišljali že lani, vendar je za to potrebno pridobiti dodatna sredstva oziroma znižati nekatere stroške in prispevek nameniti za povečan obseg. Govorili smo še o nekaterih tehničnih možnostih in sprejeli predlog, da bodo strani označene z mesecem in letnico ter postavili rok izhajanja Viharnika 15. v mesecu.

IDA ROBNIK

Foto Ida Robnik

Zadnja leta je bil začetek pomladi za Ludvika Morija vedno olajšanje, ko so počasi pojenjale bolezenske težave, ki so ga mučile v zimskih mesecih. Letos pa je pogosteje zahajal v bolnišnico Topolšica. Kljub optimizmu, veliki želji po življenju in pisateljskem ustvarjanju je podlegel bolezni in pustil zanamcem v nadaljevanje in dokončanje začetek novega knjižnega dela, roman o svojem življenju. Ludvika sem poznala šestindvajset let, tako dolgo sva sodelovala pri ustvarjanju Viharnika. Njegov prispevek je manjkal le tu in tam v kakšni izdaji, največkrat zaradi bolezni, ki ga je leta in leta mučila. Vedno je sporočil, da smo vedeli, kako je z njim.

V Viharniku je objavil prvi članek maja 1972 pod naslovom »Kaj meni kmet.« Potem se njegovo pero ni ustavilo. Pisal je o stvareh, ki jih je poznal in so ga vznemirjale, o kmečkih problemih, o novostih v kraju s posebnim poudarkom na sakralne spomenike, ki so jih prebivalci na podeželju skrbno negovali in obnavljali, predvsem pa o ljudeh, katerih življenjske zgodbe so stakale podobo načina življenja podeželanov na območju obdravskega koroškega podeželja. Te zgodbe so zbrane v njegovi samostojni knjižni izdaji z naslovom »Pero s Pernic«, ki je izšla maja lansko leto, letos pa že v ponatisu.

Izredno je cenil ustvarjalnost naših prednikov in s posebnim zanimanjem zbiral gradivo, pripovedi, ki so se ohranjale z ljudskim izročilom in nekaj čudovitih zgodb prispeval kot soavtor knjige Igorja Glasenčnika »Strah me je gratalo«, nekaj njegovih zapisov pa je v svoji knjigi »Noč je moja, dan je tvoj« objavil Anton Gričnik leta 1995.

Včasih je sestavil tudi kakšno pesem. Najbolj vznemirljiva je prav gotovo »Moj svet tišine«, v kateri je izrazil vse občutke zapostavljenosti in bolečine zaradi svoje gluhosti v otroških letih.

Ze pred desetletjem si je kupil prvi fotoaparata in začel fotografirati. Njegove slike so bile vsebinsko polne. Vedel je, kaj in kako mora pogledati v objektiv. Z Ludvikovo smrtjo se je zaprl tudi prostor v Viharniku, kjer smo objavljali njegova besedila. Njegovo ime bo ostalo za vedno zapisano in ohranjen pod njegovimi teksti. Zanamcem je zapustil bogato dediščino, zapisano v življenjepisih, spomenikih, in življenju nasploh v času in prostoru, v katerem je živel.

Hvala Ludvik.

UREDNICIA IDA ROBNIK

LUDVIKA MORIJA POSLEDNJE PISMO

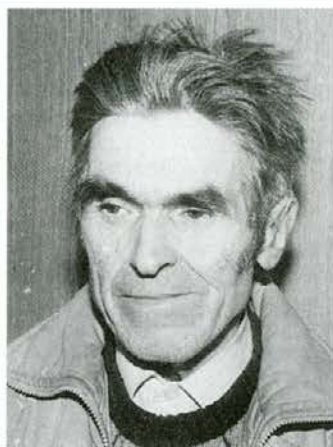
Obiskoval me je, večkrat mi je pisal in tudi jaz njemu. Zelo rad bi izvedel za svoje sorodstvene korenine. Obljubil sem mu, da mu bom pomagal, ker sem napisal že več rodovnikov. Ze zelo bolan mi je 1.2.2004 poslal poslednje pismo:

Dragi prijatelj Ivan!
Sv. Primož,
1.2.04

Iskrena hvala za pismo, ki je prišlo ravno ob pravem času ko prebolevam tu pri hčerki na Primožu po bolnično okrevanje. Zaradi prejšnjega števila pljučnic, ki sem jih v vsem življenju prebolel so sedaj astmični napadi vse pogostejši in siloviti.

Lani sem moral v Topolšico ravno za svoj rojstni dan in potem tik pred Božičem. To soboto ob 12. uri smo imeli gluhi srečanje pri Kajzerju v Dravogradu in tam me je med kosilom na mah popokalo in so me morali z rešilcem odpeljati v Topolšico kjer sem bil na zdravljenju samo 4 dni in sem imel Božič doma. Kmalu po novem letu 11. januarja me je znova popokalo in sedaj že osmič sem se v Topolšici zdravil 10 dni. Hvala Bogu tam so dobri zdravniki in so me kmalu postavili zopet na noge. Toliko o mojih bolezenskih težavah, ki se me držijo že vse od otroških let kot klop ali cek. Če ne bi imel sreče, da bi se naučil brati in pisati bi že zdavnaj trohnel v grobu.

Cestitam ti prav izvrstno si mi predstavil svojih rodnih in sorodstvenih korenin. Žal pa o tem nimam še ničesar napisanega ali raziskanega pa čeprav sem imel v planu a žal zaradi bolezenskih

tegotb tega še ničesar nisem mogel napisati, prej dokle pa sem mogel delati sem videl samo delo in zopet delo.

In ti si me vzbudil in bom po tvoji metodi skušal raziskati, kar se bo dalo. Če bi bil prej tako zavzet bi lahko še marsikaj povprašal svojo mater, ki je žal prezgodaj umrla v 41 letu življenja. In sedaj je umrla že večina tega sorodstva, le nekaj mladih še imam, ki pa skoraj nič ne vejo.

Moja mati je bila Žišpretova hčerka iz Kozjega vrha. Imela je enega polbrata Jakana, ki je bil kot prvenec nezakonski. Potem so po površnem spominu sledili še Micka, Nace, Julka in Dolfe najmlajši, ki pa je bil žrtev druge svetovne vojne. Dva fantka in dekleti pa so pri tej družini že v zgodnjem otroštvu umrli, po imenu Franček Beni ter Lizika in Poldka.

Za daljno sorodstvo vem le iz materine pripovedi, da sta z materjo večkrat pri Pogaču na Ojstrici na obisku in da je njena babica bila Lebartova hčerka, to pa ne vem iz katerega rodu. Na veliki družinski sta na sliki še moj pradedek in babica, žal ne vem

njihovih imen, vem le to da se je moja babica pisala Očko, ko pa se je poročila z Črnoglavom prvenecem Matevžem pa je prišel k hiši priimek Pešl tako sem se pisal tudi jaz dokler se mati in oče nista poročila, ko sem bil jaz star skoraj 10 let in to je bilo 13. februarja leta 1939. Imel sem še enega brata Vilka, roj. leta 1932 in je kot 5 mesečni dojenček umrl. Sledila je sestra Katarina roj. 30.4.1935, ki sedaj živi v bloku na Muti. Rodili pa smo se vsi trije nezakonski.

O očetovih potomcih bolj malo vem. Vem le to, da so bili oferska družina in so živeli v Velskem grabnu v neki zelo borni Karbelovi bajti, kot velika oferska družina 7 pobov in eno deklet, ki je menda pri dvajsetih letih umrla, ime ji je bilo Treška. Fantom pa je bilo ime Aleš, Franc, Miha, Tevž, Janez moj oče roj. 24.8.1901, potem sta sledila še Tonč in Peter, ki je bil najmlajši in je zelo mlad umrl leta 1949. Dva pa sta padla v prvi svetovni vojni, Miha in Tevž.

Dedek po očetovi strani je bil Ojstričan in ne vem ali je bil kaj z Mornovimi v sorodu. Babica pa je bila rojena v Sobotah in se je ledik pisala Edler.

In to je tudi vse kar vem o mojem sorodstvu. Kako je oče prišel kot rejnik k Črnoglavom pa ti bom osebno povedal, ko te bom po okrevanju obiskal v Radljah, do takrat pa lep pozdrav.

Ludvik Mori
Hvala za obsežno gradivo

Raziskal sem njegove sorodstvene korenine. 16.4. letos sem bil na Muti pri njegovi nečakinji Marici. Okrog enajstih so zapeli Muški zvonovi. Takoj za tem je

zapel telefon in povedali so, da Ludvika ni več. Tako Ludvik ne bo nikoli izvedel, da sem njegovo željo izpolnil in ugotovil izvor njegovih korenin. Bodo pa to cenili njegovi svojci. Prav je, da tudi na tem mestu v spomin na Ludvika napišem nekaj podatkov.

Ded Ludvika Morija je bil Peter Mori, tesar roj. Pri Sv. Duhu št. 14 na Ojstrici 29.6.1865. Oče Petra je bil Janez Mori, mati pa Marija roj. Valner. Babica Ludvika pa je bila Terezija Edler roj. v Soboti (sedaj v Avstriji) 20.9.1869. Njena mati je bila Magdalena Edler, ki pa je izhajala iz Ojstrice od Tertineka. Peter in Terezija sta se poročila leta 1893. Imela sta več otrok. Njun sin Janez je oženil hčerko bogatega kmeta pd Žišprata na Kozjem vrhu. Ime ji je bilo Cilka. Pisala se je Pešl, njen oče je bil Matevž Pešl - sin Črnoglava. Mati Cilke pa je bila Marija roj. Očko. Oče Marije je bil Ivan Očko, sin kmeta Očko na Goriškem vrhu. Njegova žena pa je bila Apolonija roj. Ceru in je izhajala iz Zajsnikove in Liebartove familije na Ojstrici.

Janez Mori in žena Cilka sta kupila posestvo na Mlakah, kjer se je leta 1929 rodil Ludvik. Ludvik se je leta 1954 poročil z Ivanom Kobolt, ki je 1982 umrla. Ludvik in Ivana sta zapustila tri otroke, ki so si vsi ustvarili družine. En sin kmetuje doma, drugi ima na Muti svojo hišo, hčerka pa je tudi poročena in ima tudi svojo hišo na Primožu nad Muto.

To sem napisal v njegov spomin, ker si je tako želel izvedeti odkod izhajajo njegovi predniki. Izhajali so iz bogatih kmetij, čeprav Ludvik za to ni vedel. ▲

IVAN SREBNIK

IZOBRAŽEVANJE LASTNIKOV GOZDOV O ŽIVLJENJU LUBADARJA IN NJEGOVEM ZATIRANJU

Avgust Kunc, univ. dipl. gozd., Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Slovenj Gradec

Na KE ZGS Slovenj Gradec smo 12. in 18. marca 2004 organizirali izobraževanje lastnikov gozdov o lubadarju ali o »kukcu«, kot ga je že leta 1876 imenoval gozdni nadzornik dežele Kranjske, gospod Ivan Salzer.

Pri **Safarju v Pamečah** je potekalo izobraževanje za lastnike gozdov v Gozdno gospodarski enoti Pohorje, pri **Kovaču v Podgorju** pa za lastnike gozdov Gospodarske enote Plešivec.

Skupaj je bilo na izobraževanju 105 lastnikov gozdov. To je dokaz, da se le-ti zavedajo posledic, ki jih lahko povzroči lubadar.

Leto 2003 je bilo v naših gozdovih leto lubadarja. »Požrl« nam je skoraj 5000 m³ smreke, kar znaša 15 % odkazane lesne mase na naši KE. Ekonomsko

kratkoročno znaša ta škoda 35 milijonov SIT, če vzamemo, da se zmanjša vrednost sortimentov za približno polovico prvotne vrednosti, poleg tega pa se povečajo stroški sečnje in sprava. Od sredine avgusta, ko smo začeli opazovati močnejši napad, smo do konca leta 2003 evidentirali 376 žarišč (največ v septembru).

Preteklo leto je bilo zelo sušno (od marca do oktobra je bilo 178 dni s temperaturo višjo od 15 stopinj Celzija), poleg tega pa je smreka bogato semenila. Zato je kukec dobil izredno moč (v normalnih razmerah napada samo fiziološko oslabela drevesa), se namnožil preko vseh meja (železnega stanja) in številčno že dosegel stopnjo razvoja, ki ji pravimo gradacija.

Zato je nujno, da z vso resnostjo in vsemi aktivnostmi tudi v

letošnjem letu pristopimo k njegovemu uničenju in ga tudi s pomočjo ugodnejših vremenskih razmer (letos je več padavin v spomladanskem času) spravimo zopet v železno stanje.

O biologiji, morfologiji lubadarja in njegovem zatiranju je bilo veliko napisanega že v 1. in 2. številki Viharnika, vseeno pa naj vaš še enkrat spomnim na najnujnejše ukrepe, ki ste jih kot lastnik gozda dolžni opraviti.

Najpomembnejše je pravočasno odkrivanje žarišč (s pomočjo delavcev ZGS) in njihova sanacija. Pri rednih sečnjah je treba večjo pozornost posvetiti gozdni higieni (pravilno zlaganje vej v kupe, razrez vrhačev in pokrivanje le-teh z drobnimi vejami, beljenje panjev na vsaj 2/3 njihove površine, posek po sečnji močnejše poškodovanih dreves).

O resnosti problema lubadarja

so pisali že v času Marije Terezije. Napisal vam bom člen iz takratne gozdne uprave dežele Kranjske: ▲

Posnetek iz gojzdne uprave

Tretji odloček

Na poškodovanje gozdov, ki se godi po mrčesih je treba vsikdar skrbno paziti. Lastnik gozda ali pa njegovi ljudje, ki takošne poškodbe zagledajo, imajo dolžnost, kadar to ne zadosti, kar sami nasproti store, in kadar se je bati, da bi se ta napaka tudi sosednjih gozdov lotila, le to precizno naznaniti politični oblastniji. Ako tega ne store, zapadejo kazni v denarjih od petih do petdeset goldinarjev. Sicer pa ima kdor si bodi pravico to na znanje dati.

Lastniki gozdov izpod Pohorja.

Foto Gorazd Mlinšek

Delavnice o podlubnikih so se udeležili tudi lastniki gozdov iz Sv. Anton na Pohorju

Živahno je bilo tudi v Vuhredu

Foto Ivan Štoml

Lastniki gozdov izpod Plešivca

Foto Peter Cesar

INFORMATIVNI GOZDARSKI STORŽI V MARCU

GORAZD MLINŠEK, univ.dipl.inž.gozdarstva, Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Slovenj Gradec

Na Koroškem smo lahko našli več kot štirinajst jasnih do delno jasnih dni. Po zasneženem koncu dolgega februarja (prestopno leto) nas je v prvem marčevskem tednu poskušalo pregreto sonce, a so bile jutranje in dnevne temperature prenizke (okoli -10° C do +5° C). 7. in 8. marca nas je ponovno presenetil sneg, ko ga je v višjih legah zapadlo 30 in več cm in je dodatno odebelil že zelo debelo snežno odejo. Zima nas ni hotela zapustiti kljub bližajoči se koledarski pomladi. Ne samo podlubniki pod lubjem, tudi mi smo postali bolj živahni od 14. do 21. marca, ko je naše kraje zajel toplejši val. Pritisnila je močna odjuga, katera je povzročila veliko težav uporabnikom in vzdrževalcem gozdnih in drugih makadamskih cest. Na teh cestah velja omejitev osnih obremenitev vozil od 4 do 6 ton. Po prvem pomladanskem dnevu nas je na rahlo poškrpil dež, ki se je 22. in 23. marca spremenil v sneg. In zopet so bili veseli »plužači«. Vendar pa je postajalo sonce vse močnejše, tako se je debela snežna odeja na južnih pobočjih kar hitro tanjšala.

Gozdarji javne gozdarske službe so po posameznih krajevnih enotah nadaljevali z izvajanjem izobraževalnih aktivnosti med lastniki gozdov. Izvedli so delavnice in predavanja o življenju in obvladovanju podlubnikov (lubadarjev). Da se naši

lastniki gozdov zavedajo, da lahko prenamoženi podlubniki povzročijo njim in sosedom veliko škodo v gozdu, so potrdili z mnogoštevilčno in aktivno udeležbo na teh strokovnih srečanjih po vseh krajevnih enotah.

V marcu pa so bili živahni tudi lovci LD »Pogorevc«, ki upravljajo z zelo gozdnatim loviščem v Zerjavu, Jazbini ter na strmih južnih pobočjih Uršlje gore in Javorja. Z ostalimi lovci Mežiške doline so 14. in 15. marca pripravili zanimivo lovsko razstavo, na kateri posamezne divjadi nisi spoznaval samo z opazovanjem trofej in zobovja, ampak so zeleni bratje obiskovalcem predstavili tudi življenjski prostor (biotope) posameznih živali, živečih v planinskem svetu med Peco, Smrekovcem, Olševo in Uršljo goro. Lovska razstava pa je bila namenjena tudi strokovnemu srečanju, saj so na njej lovski strokovnjaki pripravili zanimive strokovne prispevke in razprave. Največjo težo so imeli prispevki o garjah med gamsi. Obbolele živali so zasledili v LD »Bistra«. Na posvetovanju so sodelovali gozdarski strokovnjaki ZGS – Tone Pridigar in drugi, pa tudi gozdarski in lovski inšpektor Drago Križan.

Gozdarji Zavoda za gozdove Slovenije in Gozdarskega inštituta so pod vodstvom moderatorja Andreja Breznikarja 18. marca

2004 v Zrečah organizirali delavnico na temo obnova smrekovih monokultur na Pohorju. Na to delavnico smo prišli vsi tisti, ki sodelujemo pri projektu zasmrečenih sestojev na Pohorju, in sicer iz OE Maribor, OE Slovenj Gradec in OE Celje. Iz slovenjgraškega območja sva sodelovala Mirko Cehner (vodja KE Mislinja) in avtor Storžev. Cilji delavnice so bili naslednji: analiza opravljenih del mednarodnega projekta revitalizacije nestabilnih zasmrečenih sestojev SUSTMAN, pregled raziskovalnega dela na raziskovalnih ploskvah, določitev usmeritev za razvoj projekta in raziskovalnih potreb za nadaljnje praktično delo obnove smrekovih monokultur. V veliko pomoč pri reševanju tega problema so nam že in še bodo praktični strokovni prijemi koroških gozdarjev. Prvi projekt sanacije je bil izveden na Brički (mislinjski del Pohorja) že leta 1953, kar nadaljujejo mislinjski gozdarji še danes.

Gozd brez debelega drevja ni biološko stabilen in sonaravno gospodarjen gozd. O pomenu debelega in starega drevja so razglabljali gozdarski strokovnjaki, biologi in drugi naravovarstveniki na 22. gozdarskih študijskih dnevih 25. in 26. marca v Ljubljani.

Že dve leti je v veljavi Zakon o gozdnoreprodukcijskem materialu, sprejeti pa so bili posa-

mezni pravilniki za izvajanje tega. Zato smo se gozdarji ZGS, Gozdarskega inštituta, drevesničarji in gozdarski inšpektorji tudi v marcu pripravljali na praktično izvajanje tega zakona. Zelo zanimiv je postopek dobave sadik za obnovo gozda s sajenjem, spremljanje gozdnoreprodukcijskega materiala (seme, plodovi, sadike), evidenca uporabe, izdajanje potrdil lastnikom gozdov o prejemu tega materiala in izdajanje nadomestnih rastlinskih potnih listov. Vse sadike, plačane iz proračuna, bodo spremljane od semena, vzgoje v drevesnici, prevzema in prevoza do mesta sadnje. Vsak lastnik bo ob prevzemu sadik dobil od revirnega gozdarja potrjen dobaviteljev dokument (nadomestno spričevalo sadilnega materiala, nadomestni potni list, potrdilo o prejemu sadik). Ta dokument bo moral lastnik shraniti zaradi morebitne inšpekcijske kontrole. Evropa je pred vrati.

26. marca so se sestali pri Bučineku v Vodrižu člani uredniškega odbora mesečnega glasila »Viharnik«. Temeljito so analizirali dosedanje delo in oblikovanje najbolj branega mesečnika na Koroškem in si zastavili naloge za naprej. Med sestankom je bilo živahno, ustvarjalno in pestro. Škoda, da mi je bolezen preprečila, da bi sodeloval na srečanju glavnih sooblikovalcev Viharnika. ▲

Udeleženci delavnice o obnovi zasmrečenih sestojev na Pohorju (Zreče, 18.3.2004)

Dravograbsko jezero - ptičji rezervat v fotografijah

LUBADAR NA POHODU

VLADO PETRIČ, univ. dipl. inž. gozd.,
Zavod za gozdove Slovenije,
Območna enota Slovenj Gradec

Leto 2003 je bilo na Koroškem v znamenju lubadarja. Prav zaradi vremenskih pogojev se je namnožil v takih količinah, da je množično uničeval smrekova drevesa predvsem na sončnih legah, suhih grebenih in obrečnih prodnatih naplavinah.

V mesecu februarju je zaradi ugodnega vremena – nadpovprečne dnevne temperature – lubadar že pričel s svojimi aktivnostmi. Tako je na pustni čas »obiskal« domačijo Rožič iz Otiškega vrha pri Dravogradu, ki je zaradi sušenja smrek po lubadarju v letu 2003 morala posekati preko 100 m³ le-teh.

»Lubadarja« (Majda in Sonja) sta kar s sabo prinesla »odločbo« o sečnji lubadark v letu 2004 v višini letnega etata.

Seveda pa sta gospodar in gospodinja poklicala na pomoč »pristojno strokovno gozdarsko službo« (Olga in Bernard).

Na klic sta se nemudoma odzvala »dir. Gozdne, Petrič, v popolni bojni opremi« in »inž. Suzana z markirno barvo«.

Zahvaljujoč hitri in odločni intervenciji strokovnih gozdarskih delavcev in pod grožnjo Rožičevih, da jih bodo požgali, so se z lubadarji pogodili, da v letu 2004 ne bodo nadaljevali z uničevanjem smrek, ampak se bodo imeli »radi« le toliko, da bodo preživeli.

Po podpisu medsebojno usklajene deklaracije so si lubadarji, strokovni gozdarski delavci in domačini, privoščili še skupno malico. ▲

DVANAJSTO SREČANJE UPOKOJENIH KOROŠKIH GOZDARJEV

Obljuba dela dolg! Leto se je obrnilo. Na vrsti je zopet naše veselje, enkratno letno srečanje, tokrat dvanaajsto, na katerem se bomo povesečili in pokramljali kot ponavadi.

Srečanje bo organizirano na CLS Otiški vrh 12. maja 2004 s pričetkom ob 10. uri.

Za to lokacijo smo se odločili, ker je v teh dneh otvoritev žagalnice in je temu primerno urejen tudi prostor za družabne prireditve. Za vaše dobro počutje bomo poskrbeli s hrano, pijačo in kulturnim programom ter muziko, ki nas bo zabavala do večera.

Prosim, da pridete točno ob 10. uri.

Obiskali vas bodo naši terenski zastopniki. Prijavite se! Cena je solidna z ozirom na pomoč naših sponzorjev, ki se jim iskreno zahvaljujemo.

Veselimo se vaše udeležbe in predvsem vaše dobre volje!

Predsednik:
Jože Logar

Na obisku pri naših sodelavcih: BILI SO TRDI, A TUDI LEPI ČASI

FRANC JURAČ

Ko človek doživlja leta starosti, se rad spominja svoje prehojene življenjske poti. Eden takih je tudi naš nekdanji gozdni delavec Anton Založnik iz Gozdarske ceste v Mislinji. Lansko leto je praznoval okroglo obletnico, osemdeseti rojstni dan, sam pa pravi, da se pri teh letih še dobro počuti in da je z vsem, kar danes ima, nadvse zadovoljen. Zadovoljen je, ko skupaj z ženo preživljata jesen življenja in se spominjata trde in težko prehojene življenjske poti, ki je bila včasih lepa, velikokrat pa manj lepa. "Veste, štirinajst let sem bil komaj star, ko sem že moral iti za delom. Dvanajst otrok nas je bilo pri hiši, zaslužek pa samo eden; si lahko predstavljate, da je bilo hudo. Ni mi kazalo drugega, pri svojih skoraj še otroških letih sem si poiskal delo med Pergerjevimi gozdnimi delavci. Ker takrat še nisem bil tako močan, sem pomagal pri čiščenju gozda, pomagal sem sekati hmelavke in štange. To delo ni bilo za stalno, le bolj sezonsko. Ko sem z leti postal močnejši, pa sem okoli leta 1938 dobil delo sekača. Delal sem skupaj z bratom Nacekom. Težki so bili takrat časi, glavno orodje, ki smo ga imeli, je bilo žaga, sekira in cepin. Že sama nošnja tega orodja je bila težka, kaj šele rokovanje z njim, ko smo morali v gozdu delati cele dneve in nismo poznali sedem ali pa osemurnega delavnika. Večkrat smo prespali kar v gozdu, da smo naslednje jutro že zarana lahko pričeli z delom. Takrat te nihče ni vprašal, ali boš mogel delati ali ne,

Anton Založnik:
"Včasih ni bilo kruha, danes ga je več kot dovolj. Ali kaj ko ga ne smeš jesti."

moral si. Dobro se spominjam kako smo čez leto sekali les, pozno v jeseni ali pozimi pa se je pričelo spravilo lesa do takrat še ne gozdnih cest ampak vlak, od tu pa do ozkotirne mislinjske železnice, od koder so

potem z vagončki zvozili hlode v dolino. Spravilo lesa je bilo ročno, veliko pa smo ga spravljali tudi z voli. Takrat smo večinoma vsi redili vole, ki so nam še kako prav prišli pri spravilu lesa," pravi Anton Založnik.

Ko sva se z Antonom Založnikom pogovarjala o ozkotirni železnici v Mislinjskem jarku, ki jo je v prvi svetovni vojni zgradil Perger, se je Anton spomnil, da je bila ta železnica zgrajena med prvimi v Evropi. Hudoval se je in rekel: "Ali ni škoda, da so to železnico razdrli, kako prav bi prišla sedaj, služila bi lahko za turistične namene mislinjskega Pohorja. Niti toliko niso bili, da bi ohranili vsaj del železnice z vagončki. Tudi sam sem nekaj mesecev opravljal delo zavirača, ko smo z vagončki vozili les v dolino. Če pri tem delu nisi bil pozoren, si lahko bil hitro z vagončkom in hlodi vred v jarku ..."

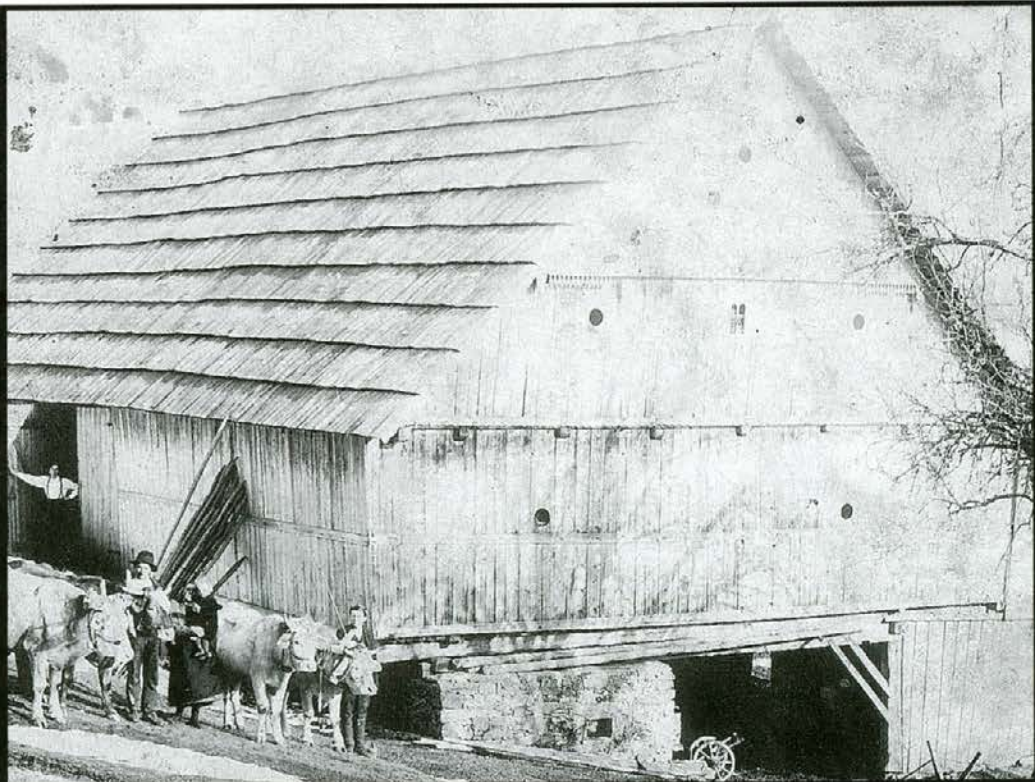
Lepe spomine ima Anton Založnik na svoja delovna leta, ki jih je preživel med mislinjskimi olcerji. Nekaj let je delal tudi v tovarni papirja v Mislinji in tudi iz teh let ima lepe spomine. Spomine pa bo ohranil tudi na čase, ko so v gozd prišle prve žage. To je bilo tudi za njega nekaj nepopisnega. Od leta 1978, ko je odšel v zaslužni pokoj, še vedno živi z gozdom. Še zmeraj rad zaide v gozd, posebno v jeseni, ko nabira maline ali gobe. Dobro pozna terene, kjer gobe najraje rastejo. Med hojo po gozdu pa ga še danes spremlja tista misel: "Ceprav so bili trdi, so bili tudi lepi časi." ▲

SLIKE SPOMINJAJO

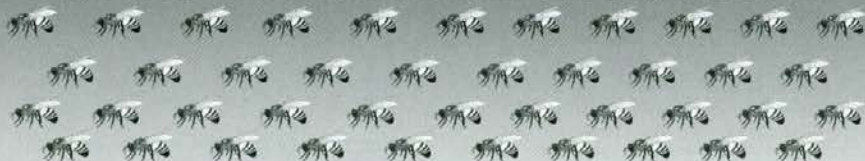
MILENA TRETJAK

Veliko truda in napora je potrebno vložiti v izgradnjo novega hleva. Danes si lahko kmetje pomagajo s številnimi stroji in pripomočki. Leta 1928, ko je bila posneta fotografija, teh še ni bilo, zato je bilo veselje po naporni gradnji toliko večje. ▲

Novo zgrajen hlev pri Jelenu, pokrit s skodlami. Vanj so vselili živino, ki stoji na fotografiji levo.

ČEBELE SO NENADOMESTLJIV DEL NARAVE

ČEBELARSTVO JANEZ BAUER

Kar precej zamuja tale letošnja pomlad. Lani takle čas so po vejah viseli že prvi čebelji roji in razveseljevali čebelarja z zgodnjim prirastkom čebeljih družin. Letos pa razvoj čebel zamuja vsaj za en mesec. To se bo poznalo tudi pri letini tako medu kot cvetnega prahu.

V začetku maja se narava dokončno prebudi. Zacvetelo bo drevje, regratovi cvetovi bodo odeli travnike z rumeno odejo. Pričenja se čebelje največje poslanstvo: oprraševanje cvetočih rastlin. Kar 95 % svojega koristnega dela opravijo čebele z oprraševanjem in samo 5 % z nabiranjem medu. Zato so nenadomestljiv del narave. Čebele se razlikujejo od drugih žuželk po tem, da ves dan obiskujejo samo eno vrsto cvetov. Ne letajo iz cveta na cvet, tako kot bi si kdo mislil. Zaradi tega je njihov izkoristek opráševanja izredno visok. V tujini, predvsem v ZDA, čebelarji in veliki plantažni kmetovalci sklepajo posebne pogodbe o dovozu čebel na cvetoče plantaže sadnega drevja, borovnic ali brusnic. Seveda so zato tudi lepo plačani, tako da se veliko ameriških čebelarjev preživlja samo s tem. Pri nas kaj takega še ni potrebno, saj je enakomerna poseljenost s čebelami še kar dobra. Zaradi tega si moramo še bolj prizadevati za uveljavitev čebelarstva kot kmetijske panoge ne glede na lastništvo zemlje ali status kmeta.

V začetku maja je donos cvetnega prahu v panj največji. Takrat je čas, da jim ga del tudi odvezamemo. Čebelam odvezamemo cvet-

ni prah z osmukalniki. Osmukalnik je pravzaprav mreža, ki jo namestimo pred vhod v panj. Čebele morajo zlesti skozi in pri tem jim cvetni prah, ki ga imajo v majhnih grudicah na nogah, odpade v za to pripravljen predalček pod mrežo. Da bi zaradi tega čebele trpele pomanjkanje cvetnega prahu se ni bati. Močna čebelja družina prinese na leto za svoje potrebe okrog štirideset kilogramov cvetnega prahu. Pri smukanju jim lahko odvezamemo samo kakšen kilogram ali dva, tako da se to pri oskrbi družine skoraj ne pozna. Ta cvetni prah, osmukanec, moramo seveda prebrati, da ga očistimo vseh primesi, in posušiti na toplem zraku, pri največ štiridesetih stopinjah. Hranimo ga v zaprti embalaži v zamrzovalniku ali zalitega v medu, ker drugače rad splesni in se pokvari.

Zakaj sploh potrebujemo cvetni prah?

Znanstveniki so ugotovili, da ima cvetni prah izredne lastnosti. Vsebuje velike količine beljakovin in vitaminov, poleg medu in vode je to glavna čebelja hrana. Cvetni prah ureja delovanje črevesja, pomaga pri preprečevanju slabokrvnosti in izboljšuje splošno počutje. Vzbuja apetit, izboljšuje prekrvavitev možganov in olajšuje duševno delo. Pomaga pri težavah s prostato in, pravijo, da zavira staranje. Cvetni prah ni zdravilo, je pa naravno sredstvo za izboljšanje počutja in krepitev organizma. Zato vsi čebelarji priporočamo uživanje cvetnega prahu. ▲

d.d.
ZAVAROVALNICA
M A R I B O R

PE Podružnica SLOVENJ GRADEC

tel.: (02) 88 12 700, (02) 88 12 730,

fax: (02) 88 12 737

IZBERITE MODRO SVOJO POT

**V 365 DNEH JE LAHKO SAMO
EN DAN NESREČEN.
NE PUSTITE SE PRESENETITI.**

Vaša Zavarovalnica Maribor d.d.

**ZVEZA HRANILNO KREDITNIH SLUŽB
SLOVENIJE, p.o. LJUBLJANA**
POSLOVNA ENOTA SLOVENJ GRADEC
Telefon 02 883 93 00

Blagajniška mesta:

Slovenj Gradec, Celjska 7	tel. 02 88 39 313
Mislinja	tel. 02 88 50 210
Dravograd	tel. 02 87 70 140
Radlje ob Dravi	tel. 02 87 70 150
Prevalje	tel. 02 87 50 220

V naši hranilno kreditni službi vam nudimo zaupno, zanesljivo, varno in gospodarno urejanje vaših denarnih zadev. Poslujemo s posluhom za vsakega komitenta.

VARČEVANJE

Ponujamo ugodne obrestne mere za vse vrste vezanih tolarskih depozitov.

TRANSAKCIJSKI RAČUNI:

- za samostojne podjetnike, društva
- za imetnike dopolnilnih dejavnosti na kmetijah
- za fizične osebe

NOVA PONUDBA:

HRANILNA KNJIŽICA OBROČNEGA VARČEVANJA

KREDITI:

- vse vrste dolgoročnih in kratkoročnih kreditov, ugodno tudi za nakup kmetijskih zemljišč

DODATNA PONUDBA.

- **MAGNA** kartica
- plačilna kartica **ACTIVA** - možnost dviga gotovine na bančnem avtomatu
- vplačilno mesto za **vzajemne sklade KD Investments (GALILEO, RASTKO, KD BOND)**
- zavarovalniške storitve za zavarovalniško hišo **SLOVENICA**

OHRANJAMO TRADICIJO IN SKRIBIMO ZA RAZVOJ!

FRANC KOTNIK, spec. nevrolog, Splošna bolnišnica Slovenj Gradec

Od leta 1955 je v zdravstveni dom Ravne na Koroškem občasno prihajal opravljati nevropsihiatrične preglede prim. Pečko iz Maribora. Tedenske ambulante je nato imel od leta 1965 do 1977 in takrat je opravljal tudi konziliarne preglede v Splošni bolnišnici Slovenj Gradec. Kasneje so bolnike, ki so potrebovali nevrološko oskrbo, pošiljali v Maribor, Celje ali v Ljubljano.

V Splošni bolnišnici Slovenj Gradec je bila redna nevrološka dejavnost uvedena januarja 1984, ko sem po opravljenem specialističnem izpitu pričel s samostojnim delom na internem oddelku, kjer sem se zaposlil konec leta 1979. Po dogovoru med vodstvom bolnišnice in zdravstvenimi domovi na Koroškem bi moral nevrolog opravljati 50 % dela za bolnišnico in 50 % za ambulanto.

Od začetka obsega dejavnost tri področja: delo v nevrološki ambulanti, delo na oddelku in konzilij.

Nevrološka ambulanta je dobila svoje prostore že maja 1984, ko je bil v ta namen preurejen prostor bivšega arhiva v pritličju internega oddelka. Prvih nekaj let je delo v ambulanti potekalo dvakrat tedensko, nato trikrat, od leta 1997 pa vsak dan. Zaradi lažjega usklajevanja dela med oddelkom in ambulanto poteka ambulantno delo od 10.00 do 13.30 ure (po zadnjih spremembah urnika dela ob ponedeljkih tudi od 15.00 do 16.30). Enkrat mesečno imam ambulanto za bolnike z epilepsijo. Poleg zdravnika je v ambulanti zaposlena administratorka, tako da dobijo bolniki izvid takoj. Število pregledanih bolnikov je naraščalo s povečanim številom ambulantnih ur in je znašalo od 1157 leta 1984 do 2566 leta 2003. V zadnjih letih se je ustalilo na ravni, čez katero, ob upoštevanju le enega zaposlenega zdravnika (od novembra 2002 imamo sicer zaposleno specializantko, vendar mora biti ves čas specializacije, to je šest let, v Ljubljani) in ne da bi trpela strokovnost, skoraj ni več mogoče.

Delo s hospitaliziranimi bolniki poteka v okviru internega oddelka vsak dan od 7.00 do 10.00 ure. Načrtovane sprejeme naredim sam, večina bolnikov pa je sprejeta prek dežurne internistične ambulante. Sprva je bilo oskrbi nevroloških bolnikov namenjenih sedem postelj, že leta 1987 pa se je to število v soglasju s takratnim predstojnikom prof. Raišpom povečalo na deset. Z odredbo direktorja bolnišnice prim. Plešivčnika je bil 1. 7. 1997 ustanovljen samostojni nevrološki odsek, ki je bil in je organizacijsko in kadrovsko še vedno vezan na interni oddelk. Od takrat vodimo samostojno statistiko tudi za hospitalizirane bolnike. Nevrološki odsek je lociran v prvem nadstropju oddelka za interno medicino in obsega sobe 112, 113, 115 in 116. Po zadnji racionalizaciji ima devet bolniških postelj. Ob delni obnovi prostorov leta 1998 je bila soba 115 urejena za intenzivno nego z možnostjo enostavnega monitoringa. Najtežji bolniki so še vedno sprejeti v intenzivno terapijo interne (ITI), kjer jih obravnavam skupaj z internisti.

V letu 1997 je bilo od 1. 7. do 31. 12. na nevrološkem oddelku hospitaliziranih 242 bolnikov, leta 2003 pa 436. Strukturno predstavljajo približno 40–45 % bolniki s cerebrovaskularnimi boleznimi, sledijo pa bolniki z epilepsijo, motnjami ravnotežja, diskus hernijami, meningitisi, tumorji ter multiplo sklerozo. Iz napisanega je razvidno, da se na nevrološkem oddelku zdravijo tudi tako imenovani »mejni primeri«, kar je razumljivo, če upoštevamo, da v ustanovi ni infektologa in specialista ORL. Odkar imamo ortopeda, se število teh bolnikov na našem oddelku nekoliko zmanjšuje.

Sprejemljive pogoje dela za nevrologijo so v teku let v precejšnji meri omogočali donatorji. Tako je že leta 1985 Elektro Slovenj Gradec podaril manometer za merjenje likvorskega pritiska pri lumbalnih punkcijah. Leta 1990 je Smelt ustanovi podaril EEG aparat. Leta 2001 pa smo z več sponzorji (Rudnik

Velenje, Merkur, Grammer-Automotive, Konik) nabavili štiri avtomatizirane bolniške postelje, nov računalniški EEG aparat in opremo za EEG laboratorij ter čakalnico pred njim. Prostor za ta laboratorij je preuredila bolnišnica iz prostora bivše knjižnice internega oddelka. Letno posnamemo od 800–900 EEG-jev.

Diagnostične in terapevtske možnosti so trenutno solidne, le na določene preiskave (MRI, CT in MR angiografija, evocirani potenciali, EMG) moramo bolnike pošiljati v druge ustanove. Sposobni smo izvajati trombolizo pri izbranih bolnikih z ishemično možgansko kapjo.

V počastitev 20-letnice nevrologije na Koroškem smo imeli v petek, 16. aprila, v restavraciji Aerodrom na letališču v Slovenj Gradcu srečanje slovenskih nevrologov. Poleg nevrologov iz cele Slovenije (manjkali so le iz Izole in Novega mesta) so se srečanja kot gostje udeležili tudi internisti, dva nevrokirurga iz Maribora in upokojeni bivši vodstveni delavci bolnišnice. Po

strokovnem programu, v katerem je bilo govora o Fabryjevi boleznini in zanimivih primerih iz klinične nevrološke prakse, je bila še skupščina združenja nevrologov Slovenije. Generalni sponzor srečanja je bil Sanofi-Synthelabo Lek, srečanje pa so omogočili še: Shering, Boehringer, Pfizer, GSK, Janssen, Roche, Lundbeck, Krka, Novartis, Konik, GR poslovne storitve in Koroška banka.

Nadaljnji razvoj nevrologije na Koroškem je odvisen predvsem od tega, ali bo vodstvu bolnišnice uspelo odsek kadrovsko okrepiti, saj sam ne zmorem več vsega dela. Primerljive ustanove imajo za primerljivo opravljeno delo namreč zaposlenih bistveno več nevrologov. Ko bo specializacijo končala specializantka (predvidoma leta 2009), načrtujem še ustanovitev EMG laboratorija. V 20 letih se je pokazalo, da je nevrolog ekipo internistov potreben, da pa je, zaradi razvoja stroke kot tudi za ohranjanje že doseženega, potrebno čimprej zaposliti vsaj še enega, že formiranega nevrologa. ▲

T R G O V I N A

LES

SPECIALIZIRANA TRGOVINA
ZA OSKRBO GOZDARSTVA

V naši gozdarski trgovini LES v Slovenj Gradcu in Radljah vam nudimo vse, kar potrebujete za delo v gozdu: vso gozdarsko orodje in opremo za posek in spravilo lesa, kolesne verige za traktor ali tovornjak, zaščitna sredstva in oblačila za gozdarje, kosilnice in motorne kose, škarje za živo mejo, motokultivatorje in še vse ostalo za delo v gozdu in na vrtu, itd...

Oglasite se pri nas.

SLOVENJ GRADEC, Cesta na Štibu 1
Telefon 02/88 21 620, faks 02/88 42 684
RADLJE (Dvorec), Koroška cesta 68
Telefon 02/88 71 423, faks 02/88 71 239

PRAZNUJEMO

OB 97 LETNICI SLAVICE GRMOVŠEK ŽOLNIR

JOŽE POTOČNIK, prof. zgodovine

Najstarejša učiteljica v Mislinjski dolini.

Preživela pet državnih ureditev.

Slavica Grmovšek je bila rojena 14. marca 1907 učiteljski družini, Ani (rojena Čížek) in Milošu Grmovšku, ki je več kot polovico poklicnega dela opravil v ljudski šoli v Pilštanju. Tudi njegova žena Ana je rastle v učiteljski družini. Spomladi 1919 je bil Miloš Grmovšek z odlokom imenovan za okrajnega šolskega nadzornika v Slovenj Gradcu. Zanimivo je, da je bil tedaj v Slovenj Gradcu Anin brat Alojzij Čížek, mestni župnik, ki je za Meškom Ksaverjem (1924) postal 2. častni meščan Mestne občine Slovenj Gradec leta 1932.

Leto pozneje sta »ob pešpoti, ki vodi na glavni kolodvor« (takrat kolodvorska pot, danes Partizanska pot), zgrstli prvi dve stanovanjski hiši, Šumejeva in Grmovškova, pozneje še Simonijeva.

Slavica (Ljubislava) Grmovšek je po osnovni šoli končala učiteljske v Mariboru in se posvetila učiteljskemu poklicu kot vsi njeni predniki.

Njeni prvi učenci so bili na Muli, pozneje je poučevala v Šmartnem pri Slovenj Gradcu in od leta 1935 v ljudski šoli v Rotenturnu v našem mestu, v sedanjem poslopju gimnazije je delovala meščanska šola od leta 1920. Banski šolski nadzornik, ki je pregledal njeno pedagoško delo v Slovenj Gradcu, je v šolsko kroniko zapisal, da »si je z dotedanjim poučevanjem pridobila že velik strokovni ugled«. Naj dodamo, da je bil njen oče tudi okrajni nadzornik, vendar pri hčerki, učiteljici ni smel hospitirati.

Slavica se je poročila z Bogdanom Žolnirjem, učiteljem, leta 1938. To je bil čas, ko je bilo čutili vse večji nemški pritisk s severa. In 10. aprila 1941 je nemška vojska vkorakala v Slovenj Gradec. Kmalu so se začele aretacije narodno zavednih meščanov in duhovnikov. Iz čakalnice na železniškem kolod-

Slavica in Bogdan Žolnir s sinom Mirkom, Užice, decembra 1941

voru so aretirane preselili v šmarško župnišče. Izredno zanimiv je zapis Bogdana Žolnirja. Šelili so nas skozi taborišče Šmartno.

Slavica Žolnir se spominja, da so jo z drugimi ženami in otroki odpeljali v Maribor, v zbirno taborišče za izgon Slovencev na Štajerskem. S seboj so lahko odnesli le najnujnejše. »28. junija zvečer so Nemci iz Rajhenburga pripeljali naše može in 1. julija nas je vlak odpeljal z mariborskega kolodvora v neznanu«, med njimi tudi Slavica in Bogdan Žolnir z dveletnim Mirkom.

Žolnirjeva družina je izgnanstvo preživela v Srbiji, najprej v Užicah do aprila 1942, nato v Kruševcu do junija 1945. Med izgnanci so bili tudi duhovniki iz Mislinjske in Šaleške doline, tako Jakob Soklič, F.Ksaver Meško in drugi župniki iz starotrške dekanije.

Slavica Žolnir je v jeseni 1941 pisala staršem (Grmovškom) v Slovenj Gradec: Včeraj smo pozdravili v svoji sredini g. monsinjora F.K.Meška, ki je prenočeval pri naših v sosednji sobi. Kako smilil se nam je ubogi siromak, ki je prišel večinoma peš iz Bosne (Pale), kamor je odšel na lastno željo iz Slavonske Požege. Povedal mi je, da je stric Čížek še vedno tamkaj v konviktu (zavod s polno oskrbo) in sem mu tudi napisala pismo, ki ga je vzel s seboj. Danes zjutraj se je namreč odpeljal (g. Meško) v Beograd, kjer bo počakal na rešitev za Stično. Za strica ni vedel povedati nič

točnega, misli pa, da bo prezimil v Požegi. Da bi le srečno preстал zimo in da bi se v novem letu zopet videli vsi najbližji».

Mož Bogdan pa v istem pismu nadaljuje: »Pisali ste, da je košara pripravljena. Prosim Vas, ne pošiljajte zaenkrat ničesar več, edino Slavica bi potrebovala še kakšne nove ali stare čevlje. Prtljage imamo dovolj, bojim se nove selitve. Vse smo dobili, kar ste poslali. Gospod Meško je k sreči ostal živ. Cetniki so ga našli in pripeljali v Užice. Zbrali smo mu 350 din, midva sva mu dala 100 din za vlak do Beograda. Pripovedoval je z začudenjem, kako se stari gospod Čížek dobro držijo, ker verujejo in upajo! Semkaj že prihajajo z redno pošto prve dopisnice, oddane v vaših krajih že 8. 12.«.Pismo žolnirjeve družine nam posreduje težke razmere naših izgnancev in usodo selškega monsinjora F. Ksaverja Meška, ki se ga letos s spoštovanjem spominjamo s številnimi prireditvami ob njegovi 130-letnici rojstva in 40.letnici smrti.

Znano je, da so F.K. Meško, Jakob Soklič in nekateri naši duhovniki preživeli vojno v samostanu v Stični.

Kljub težkim vojnim razmeram in pomanjkanju so naše izgnance v nekdanjih pokrajinah Jugoslavije domačini prijazno in toplo sprejeli, z njimi delili dobre in težke trenutke. V povojnem času je tudi občina Slovenj Gradec podpisala listino o prijateljstvu z občino Gornji Milanovac.

Po vrnitvi iz Srbije je gospa Sla-

vica ves čas, do upokojitve (1964), poučevala v osnovni šoli v Rotenturnu, mož Bogda pa je nekaj let učil v Mislinji, Šmartnem, nato v nižji gimnaziji v Slovenj Gradcu. Učitelj Žolnir ima velike zasluge pri ustanovitvi Koroškega pokrajinskega muzeja, ki ga je uspešno vodil več desetletij.

V tem času je v Žolnirjevi družini odraščala hčerka Jožica (Joja), ki sedaj z družino živi v ZDA.

Grmovškova in Žolnirjeva družina sta živeli v delovni harmoniji, vsi so bili veiki ljubitelji narave in gora. Gospa Slavica je bila s sorodniki zadnjič na Pohorju v lanskem poletju in potem se je njeno zdravje poslabšalo. Sedaj je v Koroškem domu starostnikov v Črnečah, kjer jo skrbno negujejo in jo pogosto obiskuje sin Mirko.

V povojnem času je bila na Partizanski 2, v Grmovškovi-Žolnirjevi hiši pisarna Planinskega društva, kjer so za člane društva uredili vse potrebno. Zaradi velikih zaslug šolskega okrajnega nadzornika Miloša Grmovška, ljubitelja in organizatorja pri gradnji in obnavljanju planinskih koč, so planinski dom na Pungartu poimenovali Grmovškov dom.

Gospa Slavica Žolnir je preživela kar pet državnih sistemov: otroško dobo je preživela v Avstro-Ogrski, v stari (prvi) Jugoslaviji je poučevala do 1941, v času nemške okupacije je z družino morala v izgnanstvo, po osvoboditvi, v novi (drugi) Jugoslaviji, je bila znana slovenjgraška učiteljica, v samostojni državi Sloveniji pa je posredovala mnogim mladim znanje nemškega jezika.

Gospa Slavica Grmovšek Žolnir je najstarejša učiteljica v Mislinjski dolini. Številne predvojne in povojne generacije meščanov jo dobro poznajo, mnoge generacije, ki jim je širila obzorja in znanje v osnovni šoli v slovenjgraškem Rotenturnu, so ji hvaležni in se jo s spoštovanjem spominjajo. Ob visokem osebnem prazniku ji želimo vse dobro tudi sodelavci. ▲

70 LET JOŽICE HOVNIK, VRČKOVNIKOVE PEPCE IZ SEL

ANTON LAH

*Življenje so solze, življenje je smeh,
je pesem, je sreča, so iskre v očeh.
Življenje živeti – ej, to je lepo
Veseliti se jutra, vsem dano naj bo.*

V teh lepih uvodnih stavkih je strnjena skoraj vsa zgodovina Pepcinega življenja, zato bom le na hitro preletel njenih 70 let.

Pepca se je rodila leta 1934 pri Brezniku. Že v rani mladosti je bila navdušena nad petjem, saj je že v otroških letih – posebej v zimskem času – skupaj s sestrama Tončko in Štefko rada prepevala ob krušni peči. Zraven pa so »štrikale« in šivale. Tudi poleti po končanem delu na polju, vrtu ali v gozdu se je razlegala pesem. Na raznih prireditvah: stelerajah, lepih nedeljah, ohceti in drugih slavjih je bila in je še vedno vesela in nasmejana.

A kaj ko mlada in brezskrbna leta vse prehitro minejo; začne se drugi del resnejšega življenja. Naša Pepca je kar prehitro zaplula v deroče vode. Kot 23-letno dekle se je poročila na veliko Vrčkovnikovo domačijo. Številna Vrčkovnikova družina, že od nekdanj znana kot verna in poštena hiša, jo je prijazno sprejela v svojo sredo.

Z dobrim možem Tonijem sta se tako vkrcala na barko in odplula na širo, odprto morje.

Nekoč številna družina je počasi začela kopneti. Nekaj jih je po zakonu narave

odšlo v nebesa, drugi pa so si vsak po svoje začeli spletati družinska gnezda. Z možem sta ostala sama in začeli so se rojevati otroci. Toda kot pravi pregovor: »Ne moreš spiti čaše medice, ne da bi zraven okusil tudi kapljice pelina.« tako se je zgodilo tudi njima. Že v prvih letih srečnega zakona sta izgubila prvorojenca Janeza, a k sreči je življenje teklo naprej in še so se rojevali otroci: Marija, Marijan, Cirilij in Irena.

Vzgojila sta jih v poštene in delovne državljane, jih primerno izsolala in spravila h kruhu. Veliko je bilo vmes skrbi pa tudi veselja in radosti, posebno ob ohceti in drugih družinskih srečanjih.

Veliko čašo pelina je morala Pepca popiti, ko se je mož Toni ponesrečil s traktorjem, a še večjo leta 1978, ko ga je za vedno izgubila, otroci pa s tem predragega atija.

A to je ni strlo, nasprotno, še bolj se je zagrizla v delo, s katerim je hotela skriti svojo žalost in osamljenost. Skupaj s pridnimi otroci so gospodarili naprej. Posestvo je prevzel sin Marjan, Pepca pa si je skupaj s sinom Cirilom zgradila hišico ob cesti – za priužitek. Zaželimo ji torej še na dolga, dolga leta srečnega in veselega življenja v toplem in prijetnem domu. ▲

ZLATKO VERZELAK: NERESEN LEKSIKON

ALTRUIST (nesebičnež, človekoljub)

Jean Paul Belmondo je rekel: egoist je tisti, ki ne misli name. Iz tega sledi, da tisti, ki misli na Belmonda ni egoist in nadalje – človek, ki misli na Belmonda, je altruist. Kaj to pomeni? Pomeni, da ne misli nase, ampak na nekoga drugega. Ker pa želi komu, da bi se mu godilo, kot se spodobi, želi, da bi se mu godilo slabo. Kot se godi njemu. Torej: prasec. Altruist je nujno prasec. Zato pa je altruist. Če pa ni to, potem je tepec. Človek mora najprej misliti nase! Tudi bog je najprej sebi ustvaril brado.

Če si zamislimo zadostno mero razuma, ugotovimo, da je storil prav.

BACIL (bacil, paličica)

Bacil v bistvu ni nič drugega, kot bacil. Še manj. Bakterija. Recimo paličasta, kot je pendrek. Ker je pač samo bakterija, od bacila ne moreš pričakovati kaj prijetnega. Nič ga ni skupaj, uničuje pa vse kar serijsko. Pri tem ga nič ne zmoti. Ne vreme, ne razmere na cesti, ne ... nič. Kako spraviti bacil iz človeka? Temeljno vprašanje. Bacil pa je v bistvu lahko koristna žival. Brez bacila neumnosti bi človeštvo izumrlo. Hvala, bacil.

DEMAGOGIJA (sleparjenje, preračunano zapeljevanje človeka)

Zveni zelo znano. Človek kar pomisli na politiko. Prav pomisli. Nepreračunanega zapeljevanja ljudstva sploh ni! Demagoge nujno najdeš med politiki. Drugje sploh ne uspevajo. So kot posebna sorta pšenice ali ječmena. Rastejo samo na tej in tej nadmorski višini – jasneje povedano: imeti

morajo to in to visoko šolo, toliko in toliko vlage in določeno temperaturo. Najdeš jih samo tam in ne tam, takrat in ne takrat. Znan je rek: malo demagoga pa mora imeti vsak politik v sebi. Kmečko prevedeno – bit moraš lopov, zmuzne in nesposobnež. Demagogija ni torej nič drugega kot vsakdanjost.

GENERACIJA (zarod, rod, pokolenje)

Nič novega. Vsaka generacija vedno znova odkrije, da na svetu ni nič novega. V tem so si generacije edine. Imajo skupni imenovalec s kobilico, savno, trgovcem ... Značilnost človeške generacije je, da prejšnja gradi naslednji lepši jutri. Doslej se je vsaka taka gradnja ponesrečila. Še vedno je kot pred več tisoč leti: imamo sužnje, bogove, lopove, poplave, vojne, versko in rasno nestrpnost, nič razumevanja za pedre. Ni dobrih arhitektov? Seveda so. Ampak so poleg tega, da so dobri, tudi pametni. Zato se skrijejo.

DEZORIENTIRAN (nebogljen v prostoru in času)

Če kdo reče bližnjemu, da je dezorientiran, to v večini primerov pomeni: ti si usekan. Vsak, kdor se ne slepi, kdor si ne meče peska v oči, ve, da biti dezorientiran pomeni isto kot biti zmešan. V prostoru in času. Saj. Če ne veš kje si in kdaj si, se ti vse tako pomeša, da postaneš zmešan. Osnovnošolski primer je Kolumb. In njegov znameniti rek: Vem. Vem, kje je kaj. Muči me le, da ne vem, kje sem jaz. Vsak apolitični razumnik bo rekel: ta pa je res zmešan. Krivci, imenovani stresorji, za stanje dezorientacije so vsepovsod: alkohol, atropin, muskalin, policaji, najboljši sosed, beneški trgovci itd. Reši se, kdor se more! Če pri vsem tem nisi vsaj občasno dezorientiran, potem si zamujen. To je jasno vsakomur. Tudi manj bleščečim tipom, kot sva midva.

LJUDJE**IN****DOGODKI**

ZA LEP SPOMIN - HVALA

VIKICA MERZDOVNIK

Ženske, obbolele za rakom dojke, se družimo, da si izmenjamo izkušnje, se bodrimo in druga drugi vlivamo pogum za življenje.

V okviru naših srečanj in dejavnosti so nam ob prehodu v leto 2004 polepšali dan

Fantje treh dolin s pevko Sanjo Mlinar. Ta dan nam bo ostal za vedno lep spomin. Hvala Fantom treh dolin.

Udeleženke prireditve ▲

Fantje treh dolin so peli in igrali ženskam obolelim za rakom.

VINKO CAJNKO SODELUJE NA RAZSTAVI V ORMOŽU

JOŽE POTOČNIK, prof. zgodovine

Ob koncu letošnjega meseca marca so v Ormožu odprli zanimivo in poučno razstavo o družtvih med svetovnimi vojnama s pomenljivim naslovom »Skupaj zmoremo več«. Za to priložnost so izdali tudi brošuro, v kateri so predstavili dve gasilski društvi, društvi Sokol in Orel, dramski odsek, kletarsko društvo, olupševalno društvo in kolesarsko društvo. Poudariti kaže, da je bil član tega, slednjega društva, tudi navdušen kolesar in tekmovalec Vinko Cajnko, doma iz Vodrancev pri Kogu. Na razstavi je tudi fotografsko gradivo iz njegovega arhiva. Opozorim naj, da je Cajnko napisal tudi prispevek »Razvoj kolesarskega športa in nogometa v Ormožu«, ki je bil objavljen v zborniku »Ormož skozi stoletja III«, 1988.

Vinko Cajnko je med obema vojnama ves prosti čas namenil delu v telovadnem društvu Sokol in razvoju planinstva med Pohorjem in Uršljo goro, po drugi svetovni vojni pa društvu TVD Partizan Slovenj Gradec, ki mu je načeloval več kot 30 let.

Vinko Cajnko je prejel številna priznanja in nagrade, med

drugimi Bloudkovo nagrado (1982), je častni občan mestne občine Slovenj Gradec (1992), leta 2001 mu je predsednik države Milan Kučan podelil srebrni častni znak svobode Republike Slovenije. ▲

Vinko Cajnko, legenda koroškega kolesarstva, je na razstavi v Ormožu obudil spomine na nekdanje kolesarsko društvo, katerega član je tudi bil.

Na desni: Milan Čurin,

podžupan občine Ormož, nekdanji šef gozdnega obrata v Črni na Koroškem. Na levi: avtorica razstave Zdenka Plejnshek in Aleš Arih, direktor Pokrajinskega muzeja na Ptuj.

Zgodovina Plešivškega veleposestva in gradu seže gotovo tja nekam do sredine prejšnjega tisočletja, še pred gradnjo cerkve sv. Uršule na gori.

V starih cerkvenih listinah piše, da so se leta 1570 zbrali pri kmetu Florjanu Plešivčniku okoliški premožni kmetje: Vincenc Prevolnik, Boltežar Naravnik, Rupret Šisernik in Lambert Močilnik. Dogovorili so se, da bodo postavili v čast sv. Uršule na vrhu Plešivca cerkev, da bi jim izprosila pri Bogu zdravja, dobrih letin in kruha, mošta ter volne, kar so bili takrat glavni pridelki gorskih kmetij. Te kmetije se še danes imenujejo enako kot takrat, samo da imajo ljudje, ki tam še živijo, zdaj drugačne priimke. Tudi opuščeni je že nekaj in celo sam Plešivec, kljub nekdanji moči in bogastvu, kot zaključena kmetijska enota že davno ne obstaja več.

Plešivec je bil v tistih časih daleč naokrog največje posestvo, kjer so se ukvarjali samo še s kmetijstvom, to je s poljedelstvom, živino in ovčerejo. Posestvo je obsegalo skoraj vso vzhodno pobočje današnje Uršlje gore, Malega vrha, Planj pa vse do Vernarce in Kala. Ta področja so bila takrat še v večji meri travniki in pašniki za številno čredo ovc in goveje živine, ki so jo redili, današnja kmetija Vernarca pa je bila baje nekakšna grajska pristava s hlevi in stajami za ovce in živino ter bivališči za pastirje in hlapce. Da so tam nekdanj bile res obdelovalne površine in pašniki, se vidi po čistih smrekovih sestojih, ki so jih vzgojili v času grofovega gospodarjenja.

Plešivško posestvo se je vedno bolj širilo in je slovelo tudi zaradi svojega bogatega lovišča. Tu je bila divjad od srnjadi do gamsov, velikega in malega divjega petelina ter belega planinskega zajca, in na lov so vabili razne bogate goste iz vseh krajev dežele. Da bi lov še popestrili, je Plešivčnik dal ograditi z visoko ograjo veliko površino celotnega današnjega oddelka 24 in vanj naselil jelene. Baje je nekoč nekega

Grad Plešivec iz obdobja, ko je bil njegov lastnik Martin Plešivčnik, to je okrog leta 1890.

Grof Douglas Thurn pl. Valssasina, lastnik Plešivca od 1906–1936.

Rihard Skubic, zadnji lastnik Plešivca od 1936–1945.

lovskega gosta, ki se je v ograji preveč približal jelenu, le-ta napadel in ga z rogovi pritisnil ob plot, da je bil na mestu mrtev. To sta pripovedovala ženina ded in babica, ki sta takrat oba

služila na Plešivcu kot hlapec in dekla.

Nekje v sredini 19. stoletja so gorski kmetje pričeli prodajati svoje domačije in se seliti v nižje in udobnejše kraje. Tedaj je

nastopil pravi čas za Martina Plešivčnika, ki je bil takrat tudi zadnji lastnik posestva, da je po vrsti pokupil okoliške kmetije: Medvedovo, Šisernikovo, Kočnikovo, Kristavško in Suhi dol. Skr-

bel je tudi za red in lepoto na svojem posestvu in okrog leta 1890 je dal lepo obnoviti grad in gospodarska poslopja, kar je razvidno tudi s slike.

Dolgoletnemu obstoju in razcvetu posestva Plešivec so sledili tudi slabi časi. Že pri obnovi samega gradu se je moral gospodar zadolžiti in potem so dolgovi rasli iz leta v leto. Najhujši udarec zanj je bil, ko je neki tuj družbi podpisal več menic, družba pa je kmalu nato šla v stečaj. Potem je baje Celovška banka zasegla celotno posestvo in ga nato na dražbi prodala. Leta 1895 ga je kupil knez Pandolfi pl. Gutaguera, ki pa se zaradi slabega gospodarjenja in raznih špekulacij tudi ni dolgo obdržal in ga je v začetku 20. stoletja prodal grofu Douglasu Thurnu pl. Valsasina.

Tako je minila slava starodavne Plešivške rodovine, ki je tam živela in gospodarila stoletja dolgo in imela oblast čez svoje podložnike. Novi lastnik in zemljiški gospod grof Thurn je celotno gospodarstvo preuredil, opustil kmetijstvo in se začel

Avtomobil TATRA, ki se je na pobudo planinskega društva Prevalje in Plešivškega grofa Thurna leta 1931 prvi povzpel na vrh Uršlje gore.

načrtno ukvarjati z urejanjem svojih gozdov. Popravil je ceste in postavil žago v Suhem dolu, kjer so bili zaposleni v glavnem njegovi najemniki in njihovi sorodniki.

Tako je življenje teklo naprej do leta 1936, ko je grof prodal Plešivec Rihardu Skubicu, direktorju Trboveljskih rudnikov, in ta je bil njegov lastnik vse do konca druge vojne leta 1945, ko je vse

prišlo pod splošno ljudsko premoženje, sam pa se je s svojo družino umaknil v tujino.

Grofovsko last in oblast sem doživeljal v svoji najzgodnejši mladosti kot nekaj samoumevnega in neizbežnega. Ker sem se rodil na domačiji, ki je bila grofovsko last, sem si predstavljal njega, njegovega oskrbnika in lovskega čuvaja kot graščaka, valpta in biriče iz časov tlačanstva, o katerih sem bral v zgodbah iz časov kmečkih uporov.

Z odraščanjem in spremembami, ki so se pričele dogajati po svetu in pri nas, se je to mišljenje seveda spremenilo, pa vendar mi je to obdobje ostalo trdno v spominu.

O zgodovini Plešivca, o njegovih lastnikih in njihovih podložnikih je bilo že veliko napisanega, tudi v Viharniku. Vendar upam, da mi bralci Viharnika ne bodo zamerili, če v jubilejnem letu našega glasila napišem nekaj o kraju, kjer sem odrasčal in kjer je bilo potem tudi moje delovno mesto. Objavljam tudi nekaj slik iz zgodovine Plešivca. ▲

SLAVJE 700 LETNICE

FRANC PUŠNIK

Slika je bila posneta leta 1954, na dan, ko je bila pred sedemsto leti posvečena cerkev sv. Elizabete v Slovenj Gradcu. Na sliki so ljubljanski in mariborski škof ter duhovniki starotrške dekanije in okoliških župnij, ki so takrat opravljali duhovniško službo v naših krajih. Na sliki so tudi ključarji, organ-

ist, škofov tajnik in drugi.

Kadarkoli gledam sliko, imam občutek, da so še z nami. Spominim se pesnika Simona Gregorčiča, ki je napisal:

»Odšli so na tisto domovanje, kjer mnogi spe nevzdravno spanje.«

Ob takih trenutkih ne veš kaj storiti, kako izraziti svoje

občutke. Tišina je tista odrešiteljica, ki nadomesti besede. To so bili duhovniki, ki smo jih vsak po svoje poznali, ki so nas poleg staršev in botrov prvi zaznamovali s križem na čelu, nas krstili, nas učili moliti, nas učili katoliške vere. Učili so nas tudi slovenstva in slovenske kulture. Za vse dobro smo z leti vse bolj

hvaležni. Ostajamo dolžniki.

Kljub temu, da je minilo le pol stoletja, je od dvaindvajsetih velikih mož že pet obrazov »brez imena«. Zato prosim, da vsi, ki prepoznate katerega teh mož na sliki, sporočite ime na uredništvo ali pa meni osebno, da bodo ti možje lahko vredno ohranjeni v spominu še naprej. ▲

Sedijo (z leve):
Anton Krofl – ključar, Matija

Munda, prošt, Dravograd,
Jakob Soklič, župnik, Slovenj

Gradec, Dr. Maksimiljan Držečnik,
mariborski škof, Anton

Vovk, ljubljanski škof, Fran Ksaver Meško, župnik, Sele, nepoznan, Peter Zdovc, ključar

Stojijo (z leve):

Matija Zdravec, župnik, Stari trg, Alojzij Krajnc, organist, Stanko Weingerl, župnik, Dolič, nepoznan, Drago Oberžan, škofov tajnik, nepoznan, nepoznan, Jože Škorjanc, nadžupnik, Šmartno, nepoznan, Kolednik Alojz ?, Močilnik Matej, župnik, Prevalje, Simon Kotonik, župnik, Podgorje, Anton Somrek, nadžupnik, Šmartno, Kordež Zdravko (Valentin) prodekan in župnik, Vuzenica

O DOKUMENTIH MISLINJSKE ŽELEŽNICE

ALOJZ KRIVOGRAD, prof. zgodovine

UVOD

Letos mineva 280 let, odkar so začele delati fužine v zgornjem delu Mislinjske doline. Mislinjska železarna je obratovala skoraj 200 let, od 1724 do 1899, ko jo je kupil ing. Arthur Perger. Bil je deveti lastnik železarne in veleposesti, ki je dokončno opustil železarstvo in veleposest preusmeril v lesnopredelovalno industrijo. Železarna v Mislinji je največji razvoj dosegla v prvi polovici 19. stoletja in je bila ena izmed pomembnejših na Slovenskem. Železovo rudo so pridobivali na mislinjskem predelu Pohorja pa tudi na širšem območju. Železarno se je razvilo tudi oglarstvo in glažutarstvo. Zanimivo je, da sta mislinjska železarna in Tovarna kos v Trobljah (ustanovljena 1773) poslovno sodelovali. V gozdovih pod Uršljo goro so kuhali oglje in si stroške delili v razmerju 1/3:1/3.

Številne generacije fužinarjev, železarjev in kovačev, drvarjev, oglarjev in furmanov ter glažutarjev so bile življenjsko povezane s trdim delom in bednim zaslužkom.

Ker želimo ohraniti zgodovinski spomin na našo zanimivo gospodarsko preteklost, bomo ob visokem jubileju nekdanje železarne v Mislinji v VIHARNIKU objavili nekaj zapisov, ki sta jih pripravila profesorja zgodovine Alojz Krivograd in Jože Potočnik.

J. Potočnik

O DOKUMENTIH MISLINJSKE ŽELEZARNE

Kadar se ukvarjamo s preteklostjo, se zastavlja vprašanje, kje dobiti originalne dokumente, da bi se iz njih poučili o resničnosti takratnih ljudi in njihovem življenju. To velja tudi za mislinjsko železarno.

Dokumente, ki so nastajali v železarni in zunaj nje in vsebujejo podatke o njenem življenju, najdemo v štajerskem deželnem arhivu v Gradcu, v Arhivu republike Slovenije v Ljubljani in v zgodovinskem arhivu v Celju.

V štajerskem deželnem arhivu v Gradcu so tovrstne arhivalije v Gospodarskem arhivu (Wirtschaftsarchiv).

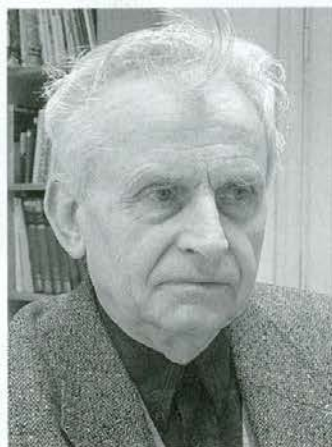
V Zgodovinskem arhivu v Celju hrani fond Okrožni urad Celje 1798–1850. Ta obsega 10,7 tekočih metrov arhivalij in 52

knjig. V tej arhivski ustanovi mora biti kar nekaj gradiva, ki se nanača na delovanje obravnane železarne. V Arhivu republike Slovenije v Ljubljani pa se nahaja zasebni arhiv žige Zoisa, ki je bil eden izmed lastnikov železarne.

Ostanki ostankov arhivalij, ki so nastale v Mislinji, bodisi so bili poslani kot dopisi in dekreti ter poslovna in privatna pisma v Zoisovem času in v času naslednika Antona Bonazze, so se po naključju ohranili na podstrešju mislinjske graščine vse do leta 1958. Tega leta, lahko bi rekli tudi po naključju in zaslugah gozdarja Franca Blatnika, Franca Faleta in Maksa Dolinška, so jih pripeljali v sedanji Koroški muzej na Ravnah na Koroškem in so jih v 80. letih uredili in spravili v 46 arhivskih škatel. Med njimi je tudi 17 poslovnih knjig.

Od tu naprej navajam z manjšimi popravki besedilo članka, ki sem ga objavil v Koroškem fužinarju leta 1991, št. 2, in v njem je govor o teh arhivalijah. Fond, ki ga hrani Koroški muzej na Ravnah na Koroškem, je močno razdeliti na arhivalije (dokumente), ki so nastajale pri poslovanju podjetja, in na pisma (korespondenco). Obsegajo čas od 1748 do 1854, to je obdobje Michelangela Zoisa, njegovega sina žige (Sigmunta) in njenega naslednika, žiginega nečaka Antona Bonazze. V prvo vrsto sodijo koncepti in drugo »delovno« gradivo, ki je nastajalo pri vsakdanjem delu. Poleg tega je še kar dosti statističnega gradiva, in to tabel in seznamov. Precej je dopisov oblastnih in drugih ustanov ter poslovnih partnerjev. Vmes se nahajajo različna gradiva in priložnostni zapisi.

Druga vrsta so pisma, ki jih je 5504 in jih je napisalo 675 avtorjev. Po vsebini jih lahko razdelimo na poslovna in zasebna. Med poslovna štejemo tista, ki so jih napisali posamezniki kot poslovni družabniki, in pa tista, ki so bila poslana v imenu trgovskih, denarnih in industrijskih družb oziroma kompanij, kakor so jih imenovali takrat. Med zasebna sodijo tista, ki so jih zasebniki pisali lastnikom, uslužbencem železarne in članom družin. Seveda, tu so tudi pisma, ki so prihajala v Mislinjo. Ohranilo se je precej

Alojz Krivograd

konceptov pisem, ki so verjetno bila poslana, vendar sam koncept če ni dokaz, da je bil čistopis napisan in poslan.

Pričujoča pisma so kar v osmih jezikih. Največ je nemških in vsa so v gotici, tj. v nemški pisavi, ki so jo Nemci uporabljali vse do konca 1. svetovne vojne (1918). Po številčnosti sledijo italijanska in francoska, nekaj latinskih in hrvaških, po eno angleško, madžarsko in slovensko.

Da je večina pisem in drugih dokumentov izključno samo v nemščini, je razumljivo, kajti v avstrijski državi je bil uradni jezik samo nemški in v šolah je pouk potekal izključno v nemščini. Druga številnejša skupina pisem je italijanska, ta so prihajala iz Trsta, Benečije in Lombardije ter če

iz drugih delov Italije. Znano je, da je bila večina veletrgovcev in lastnikov ladij v Trstu Italijanov, čeprav je bil leta če nekaj stoletij pod Avstrijo. Benečija in Lombardija z glavnim mestom Milanom sta bili v državnem okviru Avstrije v letih 1815–1859, Benečija celo do leta 1866. Tudi to dejstvo je omogočilo, da je bilo ravno v tistem času železarstvo na Koroškem in Kranjskem (tudi Mislinji) v glavnem vezano na severna italijanska tržišča. Torej so morali uradniki v Mislinji znati tudi italijansko.

V tretjo skupino sodijo pisma v francoščini. Videti je, da so vsa zasebnega pomena in v glavnem so jih napisale čenske. Zdi se, da je v avstrijskih dečelah tudi v srednje bogati družbi bila francoščina zelo v čisljih in so se je učile tudi ženske. Potem sledijo latinska pisma s Hrvaške; pošiljali so jih posamezni duhovniki in cerkvene ustanove. Nato je če nekaj hrvaških, po eno angleško, madžarsko in slovensko. Slovenskega je napisala mlada Ljubljanka Zofija Gašparinova 13. septembra 1793 svojemu mladostnemu tovarišu Antonu Bonazzi, poznejšemu lastniku mislinjske železarne. Njeno pismo je zanimivo, danes bi rekli z antropološkega vidika, dodal bi če jezikovnega. Zofka je bila bistro, čustveno, navihano in razgledano dekle.

Pisma so prihajala v Mislinjo iz številnih krajev slovenskega ozemlja in iz bolj oddaljenih delov avstrijske države. Precej so jih poslali iz Ljubljane, kjer so imeli Zoisi svoj delež, iz Trsta, tu so delovali številni poslovni sodelavci, dalje s Ptuja, iz Krškega, žalca, Gorice, Idrije in če vrste drugih krajev. Dopisovalci so bili tudi iz koroških krajev – Raven, črne, Pliberka, Dravograda, Slovenj Gradca, Bukovja, Mute in Vuzenice.

Dosti jih je prišlo iz Lombardije, Benečije, srednje Italije in celo iz papeške države. Mnogo jih je iz Benetk in Milana. Pošiljali so jih še iz drugih oddaljenih mest takratne avstrijske monarhije, kot sta bila Krakov in Temišvar. Tudi iz Grčije, Odese in Frankfurta so prihajala.

Med avtorji pisem so tele zgodovinske osebnosti: žiga Zois (1747–1819), vodja in mecen slovenskih prosvetljenjskih piscev, pomemben naravoslovec, lastnik gorenjskih fužin in mislinjske

železarne - s 120 pismi; Maksimiljan Vrhovec (1752-1827), zagrebški nadškof, prosvetljenec, pomemben politični in kulturni delavec na Hrvaškem - s 36 pismi; Jernej Kopitar (1780-1844), slavist in prvi slovenski znanstvenik - z dvema pismoma; in Avgust Rosthorn (1789-1843), soustanovitelj železarne na Prevaljah in pomemben inovator - z enim pismom.

Druga pomembna in morda zanimiva dopisovalca sta Zoisova pisarja Markus Alborghetti in Josef Dellafior, prvi ima 72, drugi pa 77 ohranjenih pisem. Potem je še ljubljanski trgovec z železnino Gasparotti z 91 pismi, sem moramo prišteti še Paula Joachima Jautha - ohranilo se je njegovih 26 pisem in 68 konceptov iz obdobja 1798-1917. Tu sta še vodja rudarskih obratov na Pohorju Georg Kaus s 36 in Johann Oberherzog s 47 pismi iz obdobja 1820-1827. Zanimiva dopisovalca sta bila zakonca Luigi in Antoinette Pezzer, ki sta pošiljala pisma iz Trsta, Odese in Livorna. Ohranila so se 104 njuna pisma. Našli so tudi 143 pisem Antona Bonazze, poznejšega lastnika mislinjskih fužin iz obdobja 1805-1852, in 47 pisem nje-

gove žene Marije iz časa 1812-1836 - pošiljala sta jih iz različnih krajev. Pogosto sta potovala. Nekaj posebnega je korespondenca Amaliette Hagenauer, sestre Bonazzove žene. Hagenauerji so bili v Trstu verjetno premočni trgovci. Ohranilo se je 262 njenih pisem v francoščini iz časa od 1806 do 1832, pošiljala pa jih je sestri in njeni družini v Mislinjo. Kakšna je vsebina vseh teh pisem, lahko le ugibamo, ker če niso proučena. Oba Zoisova pisarja, ki sta vsa pisma naslovila upravniku mislinjske železarne, sta v glavnem govorila o poslovnih in denarnih zadevah. Žiga Zois v pisemih ni pisal samo o poslovnih rečeh, mnogokrat je tožil o svoji boleznih, izražal filozofske misli, govoril o sadjarstvu (omenjal tudi kranjsko tepko, »kreinische tepka«), parkih in če marsičem. Pisma, ki sta jih poslala Bonazzovim oskrbnika fevdalnih posestev v Stelniku in Pokupju na Hrvaškem, Avgust Settilli in Josef Texter, v letih od 1805 do 1881, govorijo o kmetijskih pridelkih, prodaji in težavah tlačanov. Pisma, ki so prihajala iz Italije, so večinoma poslovna. V njih je govor o naročilih železnih izdelkov, cenah in vprašanih plačila.

Pisma, ki jih obravnavamo, niso zanimiva samo zaradi vsebine ampak tudi zaradi zunanje podobe. Pred 200 leti niso bila taka, kakor so danes. Takrat ovajev (kuvert) niso uporabljali, ampak so napisani list prepognili vzdolžno, tako da sta se robova nekoliko prekrila, in ga močno zgladili. Tak zvitek, ki je bil na obeh straneh odprt, so ukrivili in oba dela staknili skupaj. Ta zaključeni ovoj so zgladili in na tak način dobili zavitek, ki je bil na notranji strani popisan, na zunanji pa prazen. Na hrbtno stran so napisali naslov, tam, kjer sta se robova stikala, pa so ga zapečatili s pečatnim voskom. Uporabljali so rdeč in črn vosek. Z ognjem, npr. s svečo, so vosek zmehčali in nanj pritisnili kovinski pečatnik z negativom.

V obdobju, ko so nastajale pričujoče arhivalije, je bilo pismo poleg sla edini način obveščanja poslovnih sodelavcev, sorodnikov in znancev. Vedeti moramo, da je bila večina ljudi nepismena. Množična nepismenost je začela na Slovenskem izginjati šele po uvedbi obvezne osnovne šole leta 1869.

Opomba: Razprava je bila objavljena v drugem zborniku Slovenj Gradec in Mislinjska dolina II, 1995, v VIHARNIKU je v krajši obliki. ▲

* 1907
+ 2004

IVAN ANDREJČ

Človeško življenje je kot reka, ki teče in se izteka v onostranstvo. Teče in skaklja preko kamnov in ovir po hribčku v ravnino. Njena struga se oži, širi, je polna žuborenja ob deževju, je tiha in usahla ob suši. Tudi življenjska struga Kotnikovega očeta je bila včasih polna življenjske sile, včasih ob težkih problemih pa usahla in tiha. Takšna je sedaj ob njegovi smrti - usahla in tiha za vedno. Pa še poslednjič pogledimo to življenjsko reko - reko Kotnikovega očeta.

Ivan Andrejč je bil rojen 4. marca 1907 na Graški gori pri Arnežniku v številni kmečki družini med 13. otroki sedmi po vrsti. Otroška leta je preživel na domačiji. Z desetimi leti je šel služiti za pastirja h Končniku, kjer je pasel dvajset ovac po gozdovih Graške gore. Napast jih je moral do pouka, ki je bil trikrat tedensko v osnovni šoli Šmiklavž. Do šole je imel uro hoda. Končal je 7 razredov. Po končani šoli bi se rad izučil kakšnega poklica ali se kje zaposlil, a kmečkim fantom takrat tega niso omogočili. Ostal je doma na kmetiji, malo prekupčeval z živino, spravljal čreslovino po gozdovih, da si je malo kaj prislužil. Leta 1936 mu je umrla mama, zato je iskal prilike ustvariti si svoj dom. Obnemogla teta na Zg. Kotnikovi kmetiji ni mogla več gospodariti, pa mu je nudila priliko dati le to v najem. Leta 1937 mu je kmetijo prodal, ker mu račun z najemnino ni šel ven. Skrajša sta Ivanu bila v pomoč bratranca, nakar si je poiskal življenjsko družico Angelo Metulj in se z njo poročil 1938. leta.

Prva leta njunega skupnega življenja so bila zelo težavna, saj sta začela iz nič. Ivan je moral vsako leto na orožne vaje po mesec dni, žena pa je bila z otroki sama. Leta 1940 jim je začela goreti hiša, ki pa so jo srečno pogasili. Posledica je bila smrt enega otroka.

Pričela se je 2. svetovna vojna. Že v drugi polovici leta 1941 so se pri ZG. Kotniku že oglašili prvi partizani. Ker je domačija ob važnih poteh, so pri njih imeli zatočišče in javke kurirji. Leta 1943 sta Ivan in Dirjenkov Poldo naredila bunker pod Kotniškim marofom. Tu so se skrivali ranjenci, partizani in se je skladiščil razen material. Bunker ni bil nikoli odkrit. Zaradi šibkega zdravja Ivan v partizane ni šel, bil pa je aktivist za propagando. Leta 1943 so pri njih ustanovili odbor OF, kjer je bil prvič za propagando, ob drugih volitvah pa vojni pa vojni referent.

Po vojni so vse ročno obdelovali do 1953. leta, ko so dobili elektriko. Otroci so porasli in pričeli iskati svoj kruh. Radi so se vračali pod domači krov, čeprav so imeli svoje družine. 1963. leta sta oba z ženo dobila odlikovanje »Medaljo zaslug za narod«. Tega odlikovanja sta bila zelo vesela. Rada sta se udeleževala izletov in tako spoznavala domovino, ki je v težki mladosti nista imela priliko spoznavati.

Ivan je 1981. leta dobil tudi Priznanje od Društva upokojencev za uspešno sodelovanje. Vso skupno življenje z ženo Angelo ju je družila ljubezen in razumevanje. Srečna sta bila, kadar so se vsi zbrali pod domačim krovom. Jesen življenja sta jima lepšala si Ivan in snaha Jožica s svojo družino. Zato sta jima bila hvaležna. 1988. leta so jima pripravili zlato poroko. Leta 1990 pa je umrla njegova Angela, kar je bila za pokojnega velika izguba. Njegove družabnosti ni bilo več, nikamor ni več šel rad. Odslej je živel le še od spominov. Začel mu je pešati vid. Domači so mu zvesto stali ob strani. Ker se jim vi dragi Ivan sami ne morete več zahvaliti za to, da ste doživeli tako starost ljubljani, negovani in zadovoljni v svojih kotičkih, se jim jaz zahvalim v vašem imenu. Hvala za vso skrb sinu Ivanu, snahi Jožici, otrokom z družinami, ki so krajšali in popestrili vaš enolični vsakdan z obiski in pozornostmi, ki so staremu človeku še kako dobrodošle. Svojim otrokom je dal popotnico v življenje, poštenje, delavnost in to, v kar so verovali sami. To jim bo svetinja, ki jim bo lepšala poti življenja.

Anica Meh

ZAHVALA

Svojci se iskreno zahvaljujejo vsem, ki ste njegovo poslednjo pot ozaljšali s cvetjem, svečami, svetimi mašami, hvala č. g. župniku Tinetu Tajniku za pogrebni obred, cerkvenim pevcevm za lep petje, skupini trobil za zaigrane žalostinke, hvala praporščakoma in zastavonoši ter guvernici Anici Mehovi. Hvala vsem, ki ste žalujočim stali ob strani in hvala vsem, ki boste pokojnemu ohranjali spomin.

Vsi njegovil

VIHARNIK

Izdaja:

Gozdno gospodarstvo Slovenj Gradec, d.d.

2380 Slovenj Gradec, Vorančev trg 1

zarij:

direktor Silvo Pritrznik, univ.dipl.inž.gozd.

Telefon: 88/ 43-332, faks: 88/ 42-684

E-mail: viharnik@gg-sg.si

Odgovorna in glavna urednica: Ida Robnik

Uredniški odbor: Marlena Humek,

Gorazd Mlinšek, Jože Potočnik,

Ida Robnik in Brane Širmik

Lektorica: Marta Krejan

Likovna urednica in grafično oblikovanje:

Marlena Humek

Priprava za tisk: Forma Hutter, Maribor

Tisk: ZIP CENTER, Ravne na Koroskem

Vse pravice pridržane,

© Gozdno gospodarstvo Slovenj Gradec

2004.

Fotografije in teksti © avtorji

Oblikovalska zasnova Viharnika: Peter Vernik

Avtor naslovnice: Peter Vernik

Avtorica zadnje strani: Milena Tretjak

Na podlagi mnenja ministrstva za informiranje z dne 30.1.1992 je Viharnik proizvod informativnega značaja (točka tarifne številke 3).

* 1915
+ 2004

V SPOMIN

RUDIJU VEBRU – MATVOZOVEMU DEDIJU

Stopam proti Matvozovi domačiji, par korakov želim peš, da se nadiham, ostali so z avtom pred mano. Diham vonj pomladi, ki hitro prihaja na sončne rebri Breznice. Pri meni v hribih je še sneg, tu pa že cvetijo zvončki in nežne trobentice, zasanjani teloh pa že precej časa gosti pridne čebele in tudi vresje počasi zažareva. Pogled mi uide k čebelnjaku, visoko v strmini nad cesto. Zamižim. V duhu vidim Matvozovega dedija, ki sedi na klopci ob njem. Potem si s počasno kretno prižge cigareto in nekaj pobrklja okrog panjev. Čisto previdno mu stopim naproti, da me ne piči čebela. »Le pridi bliže, nič ti nočejo,« se nasmeji, vedoč, kako obupno se bojim drobnih živalic. »Imate ženske mnogo bolj strupene jezike kot so te uboge živalce,« se nasmeje, vedno pripravljen za šalo. Vedno me sprejme tako, s širokim nasmehom, s polno malho »hecov«, ko prihajam sem na obisk k svoji sestri. In potem v kuhinji skuha kavo on, ne Micka ali snaha. Še vedno čutim njen opojni vonj, tako dišeče kave ne zna skuhat nihče. Pa vedno znova me preseneti s katerim izmed svojih »gajstov«, ki jih dela iz cvetnega prahu, voska in ne vem česa še, kar so pridelale njegove ljubljenske – čebele.

Pogledam okrog sebe in podoba izgine, kajti 29. aprila mineva leto dni, kar je za vedno obstal korak Rudolfa Vebra, Matvozovega dedija iz Breznice pri Prevaljah. Po dopolnjenih sedemdesetih letih življenja je po kratki bolezni za vedno utihnil njegov smeh.

Njegovo življenje se je pričelo na Selah, kjer je že v ranem otroštvu pričel okušati vso trdoto življenja. Tu se je tudi kot mlad fantič pridružil NOV in sodeloval do konca, prejel za hrabrost odlikovanja in čin vodnika. Po vojni si je s sopotnico Marijo ustvaril družino ter se veselil ob sinovih Štefanu in Hinku. Leta 1970 sta kupila Matvozovo domačijo na Breznici pri Prevaljah in tu se je njuna trnova pot nadaljevala. Popolnoma sta morala obnoviti in dozidati poslopja in čistiti ter širiti poraščene njive in travnike okrog domačije. Ves svet, položen v breg, jima je pil moči, pa vendar jima je zemlja, prepojena z znojem, obilo vračala, njuna sinova pa sta že zagrizla v jabolka, ki jih je posadil Rudi in iz hrušk je že priteknel prvi mošt. Družno sta z obema pridinima sinovoma z zares trdim delom ustvarila čudovito domačijo, polno tiste prijetne preproste domačnosti, ki je je danes tudi na kmetijah vedno manj.

Poleg kmetovanja pa je Rudi pridno hodil na »šiht«. Vse do svoje upokojitve je bil zaposlen na takratni Gozdni upravi Slovenj Gradec, kjer je bil s svojo marljivostjo svetel vzgled ostalim, kajti ni mu bilo težko prijeti za sekiro in tudi ne za kramp in lopato.

Rudi je nadvse ljubil čebele. Njim je posvetil vsako prsto minuto. Za delo z njimi je dobil priznanje Antona Janše 3. in 2. stopnje. Ljubezen do čebel pa je prenesel tudi na sina Štefana. Poleti je bil ob čebelah, pozimi pa v čebelarški delavnici; kot samouk je pridno vrtel oblič in dleto. Bil je zelo navezan na otroke, sedaj že na vnuke, in na svojo, kot čebela pridno, ženo Micko, s katero sta družno prestala vse dobro in slabo. Skupaj sta praktično iz nič zgradila prijeten dom, iz zaraščenih bregov rodovitne njive, njuno premoženje pa so bile samo žuljave dlani in ena sama velika ljubezen in volja.

Že leto dni Rudija ni več med nami, nanj pa je ostal lep in spoštljiv spomin. Pogreša ga njegova družina: žena, otroka, vnuki; pogrešamo ga vsi, ki smo ga poznali, njegov smeh, šale, njegovo pripravljenost pomagati vsakemu; pogrešajo ga njegove ljubljene čebele. Zdaj že z vso naglo pridno brenčijo po bregeh okrog hiše. Pomlad diha in oživlja vse, kar je pozimi zaspalo. Vse diši in se prebujajo, le Rudi se ne bo prebudil nikoli več, živ pa ostaja spomin na njegovo delo, ljubezen do narave, na vse prehojene poti. S svojim bivanjem nas je privedel do spoznanja, da je vredno živeti, kajti umre samo telo, dobra dela pa ne umrejo nikoli.

Anica Kumer

* 1914
+ 2004

RUDI FERJANČIČ

Pred desetimi leti sem Ludviku Ferjančiču ob njegovem praznovanju 80-letnice življenja obljubil, da mu bom govoril tudi ob 90-letnici njegovega plemenitega življenja. Veselili smo se in čakali na ta dogodek. Žal, je bila smrt hitrejša in nam je prekrizala račune, namesto veselega praznovanja nas je pahnila v črno žalost in bolečino, ko nas je Ludvik zapustil in odšel za vedno, star 89 let in 10 mesecev.

Ludvika Ferjančiča smo klicali po domače Šrotneški Ludvik. Rojen je bil na Primorskem, na Erzeltu na Vipavskem Krasu, 2. junija 1914 leta. Bil je kmečki sin, vajen trdega kmečkega dela. Izkusil je strahovlado Italijanov in italijanskega fašizma, preživel je abesinsko vojno, zbežal v Jugoslavijo ter se doma zaposlil pri Terčelju. V drugi svetovni vojni se je vključil v partizansko vojsko. Vse življenje pa je bil kmet, kmetijec. Več kot 50 let svojega življenja je preživel v Kotljah. Bil je upravnik zadrufnega posestva Šrotnek, ki je bilo v lasti Kmetijske zadruge Kotlje, pozneje pa Prevalje. S sosedi je imel dobre odnose, živel in dihal pa je z zadrufnim posestvom. Tako, kot se je razvijalo posestvo, je živel tudi on. Že na njegovem izgledu se je videlo, ali gre posestvu dobro ali slabo. Plače so bile največkrat nizke. Vedno so nas prepričevali, da bo enkrat boljše, ko bo vse preurejeno in zgrajeno. A nič ni bilo boljše. Po osamosvojitvi Slovenije pa je posestvo propadlo. To je bilo za Ludvika najhujše doživetje. Solze je imel v očeh, kadar je šel mimo Šrotneka, kjer je žrtval več kot polovico življenja in svoje moči.

Ko je Ludvik prvič potoval iz Maribora na Koroško, je bil prepričan, da med temi našimi gozdovi, grapami in gorami ne bi mogel živeti. V Kotljah pa velja pregovor: »Vsak, ki se hotuljske vode napije, ostane za vedno tukaj.« Tako se je zgodilo tudi njemu. Ostal je. V novozgrajeni hiši v Kotljah je pognal globoke korenine. Najtežje zanj je bilo ob upokojitvi. Nizke plače so mu prinesle tudi nizko pokojnino.

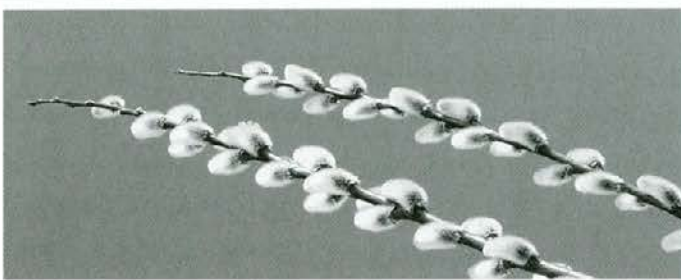
Ludvik je bil razgledan, pameten človek in držal je dano besedo. Nanj si se lahko zanesel. Cenili smo ga in ga spoštovali.

Ludvik je deloval tudi v krajevnem ljudskem odboru, od leta 1949 je bil član PGD Kotlje in dolgoletni član nadzornega odbora PGD, pet let član upravnega odbora PGD ter orodjar in gospodar PGD, na koncu pa aktivni član veteranske PGD Kotlje. Bil je član Zveze borcev. Navdušen lovec je bil, zato je bil do smrti član Lovske družine »Prežihovo« Kotlje. Bil je moder, preudaren in nikoli ni kazal jeze. Nepoboljšljiv optimist je bil. Zato je učakal visoko starost in živel je razmeroma zdravo življenje.

Ceprav je Ludvik postal pravi Hotuljec, nikoli ni pozabil Primorske. Nanjo je bil ponosen. Vsako leto je redno odhajal tja, v svoj rodni Erzelj, in užival ter tam tudi marsikaj postoril.

Njegova dobra dela bodo ostala nam in bodo spomin na dobrega človeka in prijatelja.

Rok Gorenšek

Mar prav zares odšel
je tja v neznano?
Kako je mogel, ko smo mi še tu ...?
Nositi moramo vsak svojo rano molče,
da mu ne zmotimo miru.

ZAHVALA

Ob boleči izgubi dragega

JOŽETA KNEZA

iz Zgornjega Razborja 26, rojenega 29. aprila 1949,

se iskreno zahvaljujemo za vsa izražena sožalja, cvetje, sveče in svete maše. Hvala č. g. župniku za pogrebni obred, hvala Lapovčnikovim za lepo Jožetovo otroštvo, hvala družini Kresnik, ki je Jožetu omogočila, da je končal osemletko, hvala cerkvenim pevcem in organistu za lepo petje, sodelavcem za lep, tovariški odnos do pokojnega, in hvala vsem, ki mu boste ohranjali spomin.

Hvala tudi govornici Anici Meh.

Vsi njegovi

Le kdo pozabil bi gomilo,
v kateri zlato spi srce,
ki neskončno nas ljubilo
do poslednjega je dne.

V SPOMIN

17. aprila je minilo eno leto, odkar nas je zapustila draga mama, babica in tašča

MARIJA ŠOTL iz Mislinjske Dobrave 1.

Hvala vsem, ki postojite ob njenem grobu, prižigate sveče in polagate cvetje ter nam z mislijo lajšate bolečino.

Žalujoci: vsi njeni

Bolečina se ne da skriti,
tudi solze ne zatajiti,
a kako srce boli,
ko tebe več med nami ni.

Samo srce in duša ve,
kako boli, ko te ni.

ZAHVALA

Ob boleči izgubi drage mame, stare mame in sestre

PAVLE HRUSTEL, Hrustelove mame iz Kozjaka pri Mislinji,

se vsem, ki so jo spremljali na zadnji poti ter ji darovali vence, cvetje, sveče in za svete maše, najlepše zahvaljujemo. Iskrena hvala vsem sosedom in prijateljem, ki so nam kakorkoli pomagali. Hvala zdravnikom in zdravstvenemu osebju Zdravstvenega doma Mislinja, ki so kakorkoli pomagali v njeni dolgoletni bolezni. Hvala govorniku za besede slovesa, pevcem za zapete žalostinke med mašo zadušnico in pred odprtim grobom, gospodu župniku Mirku Horvatu za pogrebni obred ter pogrebni službi Jerneja Zaveršnika iz Šentilja pod Turjakom.

Žalujoci: sinova Herman in Peter, hčerka Hermina ter sestra Klara in brat Edij z družinami.

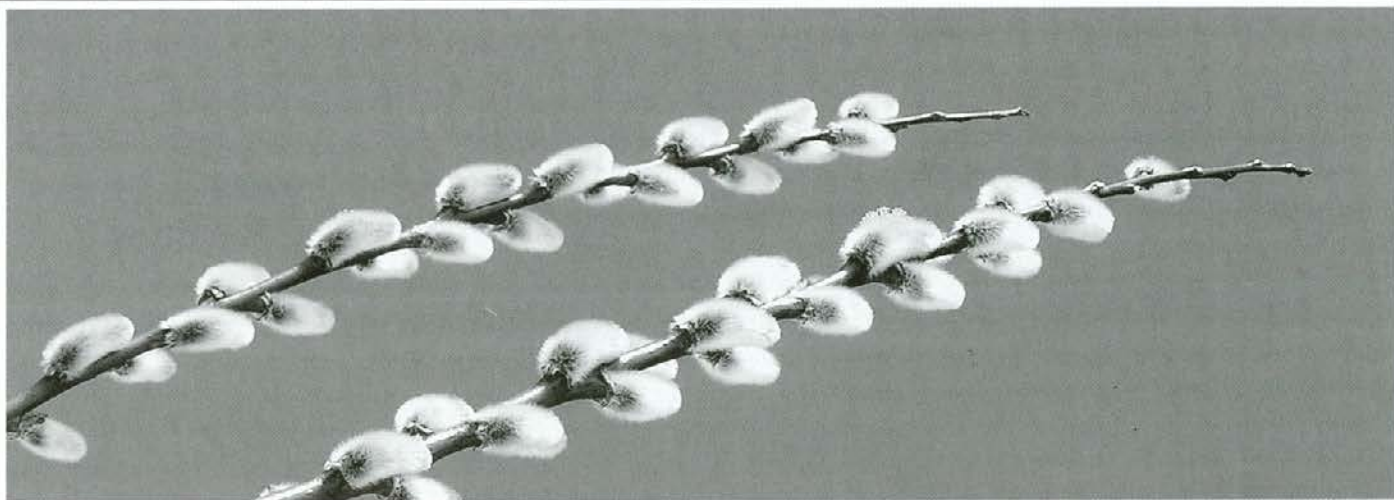
ZAHVALA

Ob težki izgubi našega dragega moža, očeta, dedka in brata

ANTONA JURJECA iz Mislinje

se vsem, ki so ga spremljali na zadnji poti, mu darovali vence, cvetje in sveče, najlepše zahvaljujemo. Hvala sosedom in prijateljem za izraze sožalja, dr. Tilki Prevolnik in patronažni sestri Gamsovi za večletno zdravljenje, govorniku za izrečene besede slovesa, domačim pevcem za zapete žalostinke, gospodu župniku Tinetu Tajniku za pogrebni obred, Robertu Puru za odigrano Tišino ter pogrebni službi Jerneja Zaveršnika iz Šentilja pri Mislinji.

Žalujoci: žena Antonija, hčerka Tonka in sin Vinko z družinama ter brat Franjo.

VRAČANJE DELA STROŠKOV ZA IZGRADNJO TELEKOMUNIKACIJSKEGA OMREŽJA NA KOROŠKEM

JOŽE LOGAR

Kot nekdanji direktor TOK Ravne, ki je bil glavni organizator izgradnje telefonskega omrežja na podeželju celotne Mežiške doline, sem se na poziv sprejetega zakona o vračilu vlaganj v telekomunikacijsko omrežje februarja 2004 odločil, da pomagam zbrati še obstoječe podatke. To mi je do neke mere tudi uspelo. Našel sem večino osnovnih pogodb, sklenjenih med TOK Ravne in PTT Maribor, ker so podpisniki tudi nekatere Krajevne skupnosti. V pogodbah so opredeljene dejanske vrednosti investicij z vsemi prostovoljnimi deli kot tudi materialni pri-

spevki, kot so kabli, drogovi, fizična dela.

Leta 1992 je TOK kot temeljno organizacijo kooperantov Ravne organizacijsko pripojila Kmetijsko gozdarska zadruga Slovenj Gradec, in tako prevzela tudi pravno nasledstvo in obveznosti za sklenjene pogodbe. Ta je pooblastila sedanje lokalne skupnosti – občine kot pravne osebe, da prevzamejo odgovornost za zahteve vračil svojim krajanom. Tako bodo morale občine na podlagi izročenih pogodb in pooblastila pravnega nasledstva vložiti zahteve za vračilo prispevka. Vračila kmetom – naročnikom pa se bodo

vršila na podlagi internih pogodb, ki so v glavnem tudi na voljo in so dostavljene občinam. Nekaj jih, žal, manjka, obstajajo pa sezname, katere upam, bodo komisije upoštevale.

V glavnem, podatki so na občinah. Kako se bodo uradniki lotili teh zadev ne vem, upam pa, da boste pravočasno obveščeni o rezultatih vračanja.

Informacije o vsem tem dobite na vaših občinah, razen za območje Zgornje Jazbine, ki je vezana na občino Ravne, Plat in Lom, ki spadata pod občino Mežica, v tej zadevi pa sta vezana na občino Prevalje, Stražišče pa je razpolovljeno na

občini Prevalje in Ravne. Nekaj pomanjkljivosti je v seznamu za območje Javorja in Tople, ki spadata pod občino Črna, prav tako manjka pogodba za območje Podkraj in Onkraj iz občine Mežica ter na Prevaljah za območje Zgornje Jamnice. Upajmo, da bodo za te pomanjkljivosti komisije reševale vloge v prid naročnikom.

Naj omenim še to, da se po sprejetem zakonu ne vračata priključnina in prispevek za SIS – PTT. Fizičnim osebam bodo vračali le prispevek za investicije omrežja, tako v finančnem kot materialnem pomenu. ▲

PLANINSKI PUPEK

MILAN SMETINGER

Nad vasjo se za zadnjimi hišami dviga strmo skalovje, poraščeno z redkimi grmički; tu in tam uzreš šopek vresja, v aprilu in maju pa skalovje krasi avrikelj. Malo naprej ob cesti je hrib že bolj prijazen, ob vznožju pobočja je travnik, nad njim gozd iglavcev z redko podrastjo, vegetacija pa postaja z višino in skalami vse bolj redka. Preko tega pobočja pelje strma steza, z začetkom na travniku in koncem na vrhu omenjenih skal. Z vrha skalovja je čudovit razgled na sam kraj, na okoliške vrhove, na tri doline, združene v centru naselja. Bila je velikonočna sobota, zvonovi farne cerkve sv. Ožbolta so vabili na velikonočno žegnanje. Sime je poslušal zvonjenje, užival toploto sončnih žarkov ter brezbrizno opazoval okolico. Med potjo je prepodil trop gamsov; gamsi imajo tu svoje domovanje, prebivalci pa jih pogosto lahko gledajo kar iz centra trga, iz domov ali s ceste. Psička Ajka je nekje nad stezo pobrala odvržen srnjakov rog in mu ga ponosno aportirala. Sime si je ogledoval rog srednje močnega srnjaka. Veselje je prelivalo njegove čute. Preden je stopil na gozdno cesto je prečkal travnik, kjer je mokrišče z bajerjem. Mlako so žabe napolnile z mrestom, v vodi pa je Sime videl tudi tri planinske pupke. Pupkov ni videl že vrsto let, vsa rastišča v okolici so bila zasuta ali na kak drug način uničena. Žabje regljanje, ki smo ga kot otroci poslušali ob poletnih večerih, je že tonilo v pozabo. Razmišljal je o planinskih pupkih, žabah, kako vse to ohraniti tu doma in se spomnil lova na srnjaka v okolici Šentjurja.

Z lovцем Mirom sta sedela na preži, rahel veter je iz bližnjega gozda prinašal vonj po cvetočem kostanju, delal se je mrak, prihajala je noč, z njo pa vse več žabjega petja – regljanja. Miro je rekel: »Greva, saj se nič več ne vidi.« Sime pa je odvrnil: »Se pa vse lepše sliši in čudovito diši. Ali si želiš še kaj lepšega?« V pritlikav macesen je priletela sinička, čez dolino je jadral par orlov. Radosten se je Sime vrnil v dolino, ponovno se je napotil do mlake, do žab in pupkov. Čez nekaj tednov pa je doživel veliko razočaranje: v to edinstveno mlako (bila je kot oaza v puščavi) so položili drenažne cevi jo zasuli z odpadnim gradbenim materialom in prstjo. Zakaj, zakaj? Za nekaj košev sena, nekaj litrov mleka, za mleko, ki ga kmet mora prodati (kot sam pravi) pod ceno, ker ga je na trgu že preveč. Mlaka, pupki in žabe pa bodo ostali le spomin, da bomo lahko pripovedovali vnukom, kako lepa je bila nekoč naša dolina.

Bil je lep poletni dan. Sime se je po zavarovani poti vzpenjal na mogočni tržiški Storžič, malo pod grebenom je ob stezi zagledal par planinskih pupkov, ogledoval si ju je, ju nežno pobožal, nadaljeval pot ter razmišljal o pupkih iz izsušene mlake. ▲

SAMA

Spoznala sem,
da sem preveč razdala,
vse svoje sanje,
misli in srce.
Sama,
prazna sem ostala
kot soba,
iz katere so odnesli - vse.

Še ena pesem nova,
a slišal je ne bo nihče.
V moji duši
brez naslova
bo izpeta -
zame le.

MAJDA PAJER

NAVADNA SMREKA (*Picea abies* (L.) Karsten (*Picea excelsa* (Lam.) Link.)

VOJKO PLAZNIK, univ.dipl.inž.gozdarstva, Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Slovenj Gradec

Navadna smreka v gozdovih prevladuje

»**Quadragesimo octavo** (oseminštiridesetič) navodila o semenih različnih vrst lesa, kakšna tla so zanje ugodna in kdaj naj se sejejo.

... - sedmič bori, smreke in jelke nosijo seme v storžih, in čeprav se ta les sam po naravi naprej zasaja, toda le v suhih letih, naravni prirastek se torej ne pojavlja vsako leto; če so tla porasla s travo, jih je treba preorati in posejati s svežim semenom; v ta namen je treba spraviti domov znatno količino storžev, pustiti, da se v topli sobi v nečkah odpro in tako pridobiti seme.« je zapisala Marija Terezija v Terezijanskem gozdnem redu za Kranjsko leta 1771.

»**Smreka** (*Picea excelsa*) je kraljica med gozdnim drevjem na Pohorju; več je je, kakor vsega drugega gozdnega drevja skupaj. Po vseh gozdovih, od vznožja do vrha, je smreka vladajoče drevo, če je kje v manjšini, so to le redke izjeme. V spodnjih pasovih se ji radi pridružijo razni listavci, višje zgoraj pa ne trpi mnogo drugega drevja v svoji družbi; z lastnim plemenom raste v gozdnih zadržgah, obširnih zlasti na severnem pobočju. Smrečje in zopet smrečje, sam »črni les«, blagor posestnikom.« je o smre-

ki zapisal v svojem delu Pohorje med letoma 1913 in 1919 Janez Koprivnik.

Navadna smreka (*Picea abies* (L.) Karsten) spada v rod smreka (*Picea*), v družino borovk (*Pinaceae*), v red *Piniales*, podrazred *Pinidae*, razred storžnjaki - iglavci (*Pinopsida*), poddeblo igličastolistne golosemenke (*Coniferophytina*) ter deblo semenk (*Spermatophyta*).

Evropa je naravno domovanje navadne smreke, v Sloveniji pa je najbolj razširjena drevesna vrsta. Da je navadna smreka dosegla takšno razširjenost je več razlogov:

- vzgoja sadik v drevesnicah je razmeroma enostavna,
- golosečnja, kot način izkoriščanja gozda, je v preteklosti ustrezala razvoju smreke,
- sadnja na gozdnih posekah je enostavna,
- uporabnost smrekovine - lesa smreke je izredno široka.

Mali lastniki so smreko še posebej pospeševali, saj je smrekov gozd dajal ves potreben les za vzdrževanje poslopij, stelja pa je gnojila izčrpane njive.

Prisotnost smreke v gozdovih, ki niso njen naraven dom, pa danes gozd plačuje s svojo zmanjšano stabilnostjo in odpornostjo proti

vetru, snegu, podlubnikom - lubadarjem, kakor tudi glivičnim boleznim in grizlicam.

Smreki, ki raste izven svojega naravnega areala, pretijo predvsem poletne suše, viharji, moker sneg, žled ter pozne pomladanske slane. Oslabljeno ali poškodovano drevje pa napadejo žuželke ali bolezni ter povzročijo smrt drevesa. Smreka je občutljiva tudi na onesnažen zrak in reagira s predčasnim odmetavanjem iglic.

Smreka ima izrazito pokončen - stožčast - koničast videz. Veje izraščajo v vretencih. Zgornje veje so obrnjene navzgor, spodnje navzdol, na koncih pa so spet usločene navzgor. Smreka zraste v višino 40 do 50 m, premer debela ima 1 do 2 m in doseže starost do 300 let. Smreka skupaj z jelko dosega najvišje višine med domačimi drevesnimi vrstami. Na severni strani Pohorja, k. o. Orlica, pri Sgermovih raste smreka, ki je imela leta 1995 višino 61,7 m in premer debela 108 cm (izračunan obseg debela je 3,39 m); na prsni višini (130 cm nad tlemi). Po zapisih so leta 1954 v Bosni in Hercegovini v Peručici izmerili do sedaj največjo smreko na svetu - v višino je merila 63 m in premer debela je meril kar 165 cm (izračunan obseg debela je 5,18 m).

Ploskovejna smreka prevladuje v gorovju, ima ozko krošnjo in veje rastejo iz debela vodoravno. Grivasta ali smreka s široko krošnjo raste predvsem v nižinah in ima stranske vejice, ki rastejo iz glavnih vej, viseče. Opazne razlike so tudi v barvi nezrelkih storžev, kjer ločimo zelenoplodno in rdečeploidno smreko.

Iglice so rombaste v prečnem prerezu, široke cca 1 mm in dolge do 2,5 cm. Na vejah v vrhu krošnje so spiralasto enakomerno razporejene. V spodnjih delih krošnje spodnje iglice na vejah manjkajo. Mlade iglice so zelene, pozneje sivozelene. Življenjska doba iglic je 5 do 7 let (izjemoma 9 let).

V svetu je poznanih 36 vrst smrek. Naštetimo nekaj vrst smrek, ki so, poleg navadne smreke, ki jo predstavljamo, v naši bližnji in daljni okolici najpogostejše: kačja smreka (*P. abies* var. *Virgata* (Jacq.) Th. Fries, omorika - pančičeva smreka - pančičevka - srbska smreka (*P. omorika* (Panč.) Purkyn?), bela smreka - kanadska smreka (*P. glauca* (Moench) Boss, (*P. alba* Link.; *P. canadensis* B. S. P.; *P. laxa* Sarg.)), kavkaška smreka - vzhodnjaška smreka (*P. orient-*

talisi (L.) Link. (*P. wittmanniana* Carr.), bodeča smreka – bodičasta smreka – srebrna smreka (*P. pungens* Engelm. (*P. commutata* Hort.; *P. menziesii* Engelm.; *P. parryana* Sarg.)) in sitka – sitkasta smreka (*P. sitchensis* (Bong.) Carr. (*P. falcata* (Raf.) Suring.; *P. menziessi* Carr.)).

Na področju ZGS OE Slovenj Gradec je delež iglavcev v lesni zalogi 86,2 %, pri čemer je navadna smreka zastopana kar s 70,6 %, bor s 7,4 %, jelka s 4,2 % in macesen s 4,0 %.

Rodovno ime *Picea* je v zvezi z latinsko besedo *pix*, kar pomeni smola in nas spominja, da so iz smreke in nekaterih drugih iglavcev že davno pridobivali smolo.

Navadna smreka je enodomna rastlina – na isti rastlini so moški in ženski cvetovi. Moški cvet so, na lanskoletnih poganjkih v pazduhah iglic v srednjem in zgornjem delu krošnje, rdečim jagodam podobne mačice, dolge do 2 cm. Ženski cvetovi so pokončni svetlordeči storžki na koncu vejic, dolgi od 3 do 5 cm. Cveti spomladi v času od konca aprila do začetka junija. Po oploditvi se stoječi ženski cvet razvije v storž, ki visi z veje. Storži, ki so 16 do 20 cm dolgi ter do 4 cm debeli in rdečerjave (rumenorjave) barve, dozore v oktobru in ostanejo na drevesu. Seme začne izpadati iz storžev februarja naslednje leto. Prazni storži odpadejo z drevesa.

Seme dozori isto leto, in to od zadnje tretjine septembra do sredine novembra. V enem kilogramu semena je približno 140.000 semen. Iz 50 kg storžev dobimo povprečno od 1,6 do 2,4 kg semena. Več semena dobimo pri polnem obrodu (v semenskem letu, kot je bilo leto 2003). Polni obrod se pojavlja vsakih 8 do 10 let, dočim so delni obrodi pogostejši in se pojavljajo vsaka 3 do 4 leta.

Storži so večinoma rjave barve (poznani so tudi zeleni) in visijo z vej. Seme je jajčaste oblike z zavahanim vrhom, leži v vdolbini krilca in je enobarvno – kavno rjave barve.

Seme navadne smreke je kaljivo 5 do 8 let, skali v 28 do 35 dneh. Kaljivost je nekje med 80 % in 90 %. Klice imajo navadno 8 ključnih listov dolgih 15 mm, ki so trirobi in zavahani navzgor.

Storže nabiramo na stoječem ali podrtem drevju od začetka oktobra do konca decembra. S sušenjem storžev (v tankih plas-

teh – ne več kot 25 cm, ki jih tekom sušenja večkrat premešamo, da se enakomerno sušijo, s čimer preprečimo tudi razvoj raznih plesni itd.) v toplem prostoru se seme samo izlušči.

Seme shranjujemo brez krilc v tesno zaprtih posodah (steklene) v temnih in suhih prostorih.

Seme sejemo na prosto v pripravljeno gredo aprila – maja. Prvo presajanje opravimo z dveletnimi semenkami, ki jih pustimo v gredi še 2 ali 3 leta, ko so vzgojene sadike smreke primerne za sadnjo v gozdu.

Lubje mladih smrek je gladko in rdečkaste barve, pri starejših smrekah pa razpoka v ploščice, ki se luščijo.

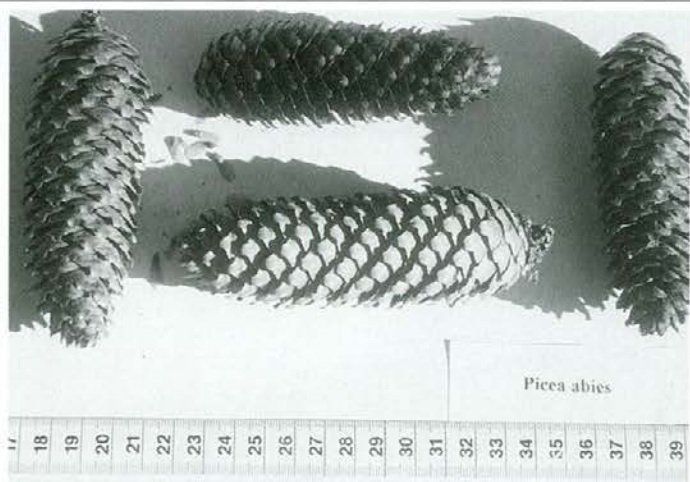
Smreka je znano drevo z izrazito plitvim, krožnim, površinskim koreninskim sistemom, ki nima srčne korenine – ima pa številne stranske korenine. V nižinah jo lahko uvrščamo med sencovzdržne vrste, dočim v gorskem svetu potrebuje za svoj razvoj več svetlobe in jo prištevamo med polsvetloljubne vrste.

Najbolje uspeva na ilovnatih, peščenih in rahlih zemljiščih gorskega in subalpskega področja, raste tudi na podzolah. Raje ima hladnejšo in vlažnejšo klimo. Raste v čistih kakor tudi v mešanih acidofilnih gozdovih.

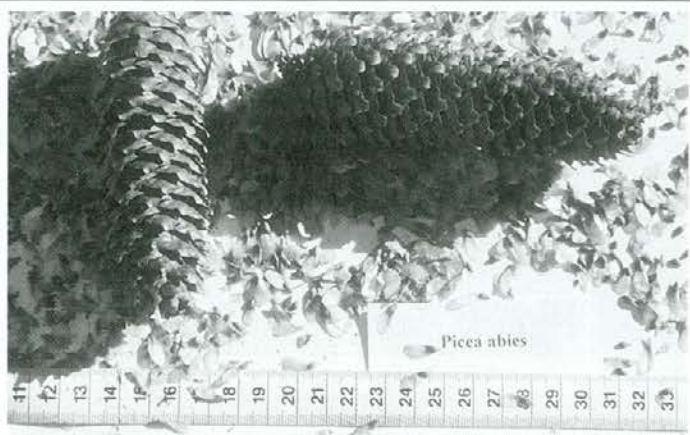
Smreka ima glede rudninske hrane v tleh manjše zahteve kot jelka in listavci, a vendar večje kot rdeči bor. Pri obhodnji 100 let nam dajo čisti smrekovi sestoji na najboljših tleh 800–1000 m³ lesa na hektar kot glavni užitek, poleg tega pa še dohodek pri redčenjih.

Za kvaliteto smrekovega lesa sta pomembna grčavost in enakomernost širine branik (branika – letni prirastek drevesa – letnica). Grčavost zmanjšamo z naravnim pomlajevanjem pod zastorom starega gozda pa tudi z obžagovanjem mladih dreves, enakomerno širino branik pa dosežemo z enakomerno osvetlitvijo krošnje skozi celo življenje drevesa.

Les smreke je lahek, mehak, svetel in zelo primeren za predelavo. Mlada drevesca smrek pa se uporabljajo tudi za novoletna in božična drevesa. Pri tem naj omenim, da za okras prostorov, kjer praznujemo, vzamemo najlepša drevesca in s tem odstranjujemo iz gozdov najbolj kakovostne osebkke. **Novoletna drevesca vzgajamo pod daljnovidni ali na za to posebej izločenih površinah,**

Storži navadne smreke

Seme in storži navadne smreke

ne pa v gozdu.

Smreka je pomembna medonosna drevesna vrsta. Čebele nabirajo s smrek mano. Po biblijskem izročilu je mana snov, ki jo je Bog pošiljal Judom (Izraelcem) za hrano (padala je z neba) v puščavi na poti (iz Egipta) v Palestino. Ta biblijska mana je bil verjetno užitni lišaj *Lecanora esculenta* (Pallas) Eversm., ki se v bližnjevzhodnih stepah po vsakem dežju naglo razmnoži.

Navadna smreka je imela in ima še danes v ljudskem zdravilstvu pomembno mesto. V mesecu maju in juniju nabiramo vejice. Smreka zdravilno deluje oziróma zdravi gripo, izpuščaje, kašelj, katar, kri, lišaje, ozeblino, pljuča, protin, rane, revmatizem, ture in vročino. Smreko uporabljamo kot čaje, kopeli, sirupe, sopare in tinkture.

Opozoriti pa velja na Pravilnik o varstvu gozdov (Ur. l. RS, št. 92, z dne 11. 10. 2000), ki govori med drugim tudi o tem, koliko in pod kakšnimi pogoji je dovoljeno nelastnikom gozda, seveda za lastne potrebe (nekomercialno), izkoriščanje stranskih gozdnih proizvodov, brez da je

povzročena nepopravljiva škoda tako na gozdnem drevju kot na gozdni podrasti.

Literatura:

- Arhar, V., T., Domača lekarna p. Simona Ašiča - Priročnik za nabiranje zdravilnih zelišč, Mohorjeva družba, Celje 1995, 174 s.
- Ašič, P., S., Pomoč iz domače lekarne II, Mohorjeva družba, Celje 1988, 225 s.
- Čedomil, Š., Atlas dreveva in grmlja, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo, 1973, 218 s.
- Erker, R., Gojenje gozdov – priročnik, Zveza gozdarjev LRS – Slovenski gozdarski, Kočevje 1962, 382 s.
- Gričnik, A., Janez Koprivnik in njegovo »POHORJE«, Monografija, Izdala Občina Zreče, 1997, 511 s.
- Gričnik, L., Užittne divje rastline, Cankarjeva založba, Ljubljana 1980, 326 s.
- Koprivnik, J., Pohorje, ponatis iz Planinskega vestnika (1913-1919), Založilo »Sokolarsko društvo« v Mariboru, 1923, 125 s.
- Kotar, M., Brus, R., Naše drevesne vrste, Slovenska matica v Ljubljani 1999, 320 s.
- Pezdir, J., Čudoviti svet iglavcev, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1979, 248 s.
- Pravilnik o varstvu gozdov, Uradni list Republike Slovenije, številka 92, Ljubljana, sreda 11. 10. 2000, stran od 10233 do 10241, 9 s.
- Šilič, Č., Atlas dreveva in grmlja, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo 1973, 218 s.
- Sumarska enciklopedija, 2 Kos-Zut, Izdanie i naklada Jugoslovenskog leksikografskog zavoda, Zagreb 1958, 800 s.
- Terezijanski gozdni red za Kranjsko, Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, VTOZD za gozdarstvo, Ljubljana 1985 de Wit, H. C. D., Rastlinski svet 1 – semenovke, Mladinska knjiga 1978, 346 s.
- Vidakovič, M., Četinjače – morfologija i varijabilnost, Biblioteka znanstvenih radova, Zagreb 1982, 710 s.
- Zauner, G., Iglavci, Cankarjeva založba, (Zbirka Sprehodi v naravo), 2000, 59 s.

- ▲ Lubje starejše navadne smreke
- ▲▲ Plitek, krožni koreninski sistem navadne smreke
- ▶ Ženski cvetovi (storžki) in moški cvetovi (mačiče) navadne smreke
- ▼ Navadna smreka krasi tudi urbana naselja

Za konec pa še nekaj receptov iz ljudskega zdravilstva, čeprav si zdravila kupujte rajši v lekarnah in na zdravniški recept. Ostanite zdravi in lepo pozdravljeni.

Čaj iz smrekovih vršičkov

Mladi, še svetlozeleni listni poganjki so primerni za pripravo čajev kakor tudi raznih vitaminskih napitkov. Iglice najprej potopimo za 2 do 3 minute v vrelo vodo, da se stopi voščena prevleka in da se odstranijo smole. Odcejene iglice potopimo v hladno vodo za 1 do 2 uri. Vodo precedimo in sladkamo po lastnem okusu.

Na 1 liter vode damo 3 žlice svežih ali 2 žlici posušenih vršičkov. Iglice ali vršičke poparimo s kropom, počakamo 5-10 minut, osladimo le z medom ali kandisom. Pijemo ga pri gripu, kašlju, katarju. Čaj čisti kri, zdravi katar mehurja, zaslišena pljuča in odpravlja izpuščaje. Če čaj pijemo v postelji, povzroči potenje. Zbija vročino in spomladi prežene utrujenost. V 1 liter čaja damo sok 2 limone.

Kopeli s poparki vejic

V 6 litrih vode kuhamo 20 minut do 2 kg vejic z iglicami - lahko tudi z vršički. Poparek

vlijemo v kopalno vodo. Kopel naredimo zjutraj 2 krat tedensko po 15 minut, in sicer pri težavah s protinom, revmatizmom in živčni oslabelosti. Kopeli poživljajo okorele mišice, večajo telesno odpornost in zmogljivost. Takšna kopel učinkovito zdravi tudi kožne bolezni, kraste, izpuščaje in tvore.

Sirup iz mladih vršičkov in zelenih storžkov

Izboren sirup naredimo, če nezrele, zelene storžke in poganjke 5 ur kuhamo v obilni vodi. Nato storžke odstranimo, tekočini dodamo sladkor, vse še naprej kuhamo, da se zgosti. Tako dobljen sirup je zelo zdravilen za dihala otrok.

Spomladi si napravimo sirup proti kašlju in izčrpanosti. Za pripravo tega sirupa potrebujemo velik steklen kozarec s širokim grlom, v katerega nalagamo plast mladih vršičkov smreke in nato plast sladkorja. Plasti mladih vršičkov smreke in sladkorja menjaje nalagamo

tako dolgo, da je kozarec poln. Kozarec pokrijemo z gazo in ga takoj damo na toplo sonce (ali na malo toplel štedilnik, če sonca ni), da sladkor ne postane trd, sicer se ne bo nikoli stopil. Ko se sladkor stopi in se vršički v sirupu dvignejo, je sirup pripravljen. Odlijemo ga v steklenico, ki jo dobro zapremo ter postavimo v hladen in temen prostor. Sirup uživamo po potrebi.

Blagodejni učinek smrekovega sirupa pomaga pri vseh pljučnih boleznih.

Sopare iz poparkov vejic

Sopara iz smrekovih vej zaradi terpeninovega olja čisti dihala, zdravi bronhije, bronhialni katar, vnetje grla in pljuč.

Mazilo za rane

Mazilo za rane napravimo iz smrekove smole, govejega loja, voska in olivnega olja. Olivnega olja mora biti 1/3, da ostane mazilo mehko.

KOROŠKA POKRAJINA V OBJEKTIVU MILENE TRETJAK